

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XXIII. ÉVFOLYAM, 5. (132.) SZÁM —

Őszi fény

(Horga Annamária felvétele)

A R A D
2019. október

A VÉRTANÚKRA EMLÉKEZTÜNK

*A Tabán táncgyűttes
műsorából (Aradi Kamaraszínház felvétele)*

*Varga Miklós és a Tabán tánc-
együttes ünnepi műsorából
(Aradi Kamaraszínház felvétele)*

*Ember az embertelenségben – táncszínház
(Kurunczi Ferenc felvétele)*

*Kiállítás a vértanúk özvegyeiről
(Pataky Lehel Zsolt felvétele)*

*Főhajítás a vesztőhelyen
(Kurunczi Ferenc felvétele)*

*Koszorúk az obeliszk
talapzatán
(Kurunczi Ferenc felvétele)*

*Tisztelet a hősöknek
(Szabó Mihály felvétele)*

*Ökumenikus szentmise a 13 aradi
vértanú emlékére
(Kurunczi Ferenc felvétele)*

Fáklyás felvonulás (Gönczi Tamás felvétele)

Tartalom

Juhász Béla: <i>Nemzedékek találkoztak</i>	1
Irodalom, művészet	
Bencze Mihály: <i>Arad tizenhárom</i>	2
Szabó Péter: <i>/Október/</i>	4
Grosz László: <i>Aradi október</i>	4
Arany-Tóth Katalin: <i>Az elindulókhöz</i>	5
Kurunczi Mária: <i>Rajzoltam egy szívárványt</i>	5
Marczák Gergely: <i>A vonatokról</i>	5
Frideczky Katalin: <i>Együttélés</i>	6
Vajda Anna Noémi: <i>Kéne</i>	7
Dobson Ági: <i>Vincent Van Gogh – Önarckép</i>	8
Kocsik Krisztina: <i>Dilemma</i>	9
Nótáros Lajos: <i>Arad marad (IV/3.)</i>	
<i>Az osztálykérdés</i>	10
Puskel Péter: <i>A „hídepítők” magányossága</i>	12
Piroska Katalin: <i>Magyar napok 2019</i>	
<i>a „kincses városban”</i>	13
Tatár Etelka: <i>Chicagói levél</i>	
<i>Woodstock 1969</i>	14
Történelem	
Puskel Péter: <i>170 év múltán</i>	16
Dr. Vajda Sándor: <i>Nők, akik hazájuk iránti</i>	
<i>hűségüket 1848–49-ben tetteikkel is bizonyították</i>	18
Hitélet	
Simon Réka: <i>A találkozás öröme</i>	21
Bátkai Sándor: <i>Ruth története</i>	24
Horváth Csaba: <i>Jézusról a kocsmában</i>	26
Helytörténet	
Ujj János: <i>Az aradi közszállítás</i>	
<i>kettős évfordulója</i>	27
Koreck Aladár: <i>Sorok egy eltűnt szoborról</i>	31
Humor	
Szabó István: <i>Tárogató</i>	
<i> vagy nagybőgő vagy micsináljunk?</i>	33
Kövér Péter: <i>„Repardon” avagy „fulladjon meg</i>	
<i>Ady Endre, lehetőleg máma még.”</i>	34
Keresztretjérvény	
Brittich Erzsébet: <i>Ihlet</i>	37
Oktatás	
Bodó Barna: <i>Te mit választanál?</i>	38
Matekovits Mihály: <i>Jelentés</i>	38
Útinapló	
Fitori Julianna: <i>Az apátság titkai</i>	39

NEMZEDÉKEK TALÁLKOZTAK

Két évvel ezelőtt, mint annyiszor az utóbbi évtizedekben, még VÉNDIÁK-TALÁLKOZÓNAK hívták. Lehetőséget adott az ISKOLA egykori végzőseinek, hogy újból belépjenek, kissé megilletődve, abba az öreg épületbe, ahol diákéveiket töltötték, hogy ismét átöleljék egykori osztály-, illetve iskolatársaikat, kezét szorítsanak még jó erőben megjelenő, nyugalmazott tanáraikkal.

Változnak az idők.

Örömmel konstatáljuk, hogy a valamikori végzősöknek, az idős generációnak két évente megrendezett színes programja új értelmet kapott, az eddiginél átfogóbb köntösbe öltözött. Volt fényképkiallítás, ökumenikus szentmise a minorita templomban, ünnepi köszöntő verssel, dallal, tánccal az iskola udvarán, harcművészeti bemutató, baráti beszélgetések az osztálytermekben, nótázás, kézműves foglalkozás, bábszínház, este pedig retró diszkó.

Valami alakul. Valami új. Az Alma Mater Alapítvány vezetőségének lelkes, ifjú csapata megpróbált maradandó élményt nyújtani minden korosztálynak. Igaz, hogy egyelőre különböző helyszíneken, más-más korcsoportokat megcélózva, olykor kissé sántítva, de osztatlan sikerrel. NEMZEDÉKEK TALÁLKOZÓJA az esemény új neve.

Reméljük, hogy legközelebb sikerül közösen, együtt ünnepelni a viszontlátást kisdiákok és vendiákok részvételével. Hogy tudjunk együtt örülni az együttlétnek. Úgy, ahogy azt a Szabadság-szobor árnyékában tettük az örökifjú Omega együttes koncertjén meg az október 6-i megemlékezések alkalmával.

Juhász Béla

Kettő Groza János grafikája

Bencze Mihály

ARAD TIZENHÁROM

Egy nemzet fénypázmákkal ébredszik, most robban a tavasz,
Kóbor szellemek szabadságot ígérnek, fényes lesz a kard.
A gondolatok párnámon elférnek, betakar a panasz,
Csodafiú-szarvas agancsa kigyúl, és beomlik a mart.

Benéz a hold, cellámban már nem talál helyet, szabad vagyok,
Csillámló álom, lovagló mámor, megtelik lassan a tér.
Előttem egy ajtó, végtelenbe nyíló, lelkem még sajog,
Tizenhárom agancs feszül a jövőnek, zokog a tündér.

Köddé párlik a humanizmus, dér porcukra a rétre hull,
Beleborzong az emberiség, zaklatott világ a létünk.
Isten, hol a védelmed, arcod ilyenkor miért nem pirul,
Lázár Vilmos elé omlik a templom, folyik piros vérünk.

Járom utam gyötrő magányban, mégis mindenkire közel,
Hol a szeretet örök, szavaimmal szívekbe költözök.
Ez az erő ma ledönti a falakat, és égig emel,
Dessewffy Arisztid álmaiban a homokóra zörög.

Hold meg a nap, egymás kezét fogják, ma imára kulcsolják,
Gyermekek szemében élnek, kapaszkodnak az égi csendbe.
Cellaajtóm álmat szaggat, fejfámat gonoszok faragják,
Kiss Ernő szemében napfény, virágokat állít hadrendbe.

Hazátlan voltam, most leszek hontalan, bizonytalan létem,
Kegyelmeteket visszautasítom, keserű köd lebeg.
Bíztam egy békés megoldásban, a korszak falára vésem,
Schweidel József, magával ragad téged egy angyali sereg.

A szabadság kegyetlen hűség, egyetlen minden pillanat,
Véletlenszerűség mögött az ellenség, kiket megvertem.
Istenhez vezetem a magyar deputációt, s imámat,
Poeltenberg Ernő int a túlsó partról, ezt is megtettem.

Éjjelente egybeforr a tó és az ég, közeleg a vég,
„Lelkiismeretem felment engem”, gondolkodom, még vagyok.
Erődítményeim túlélnek majd Világost, lesz békesség,
Török Ignác elmereng, emlékével repülnek a sasok.

Fegyvergyárat varázsolt a semmiből, néha dörgött az ég,
„Ne bánts a magyart!” – válaszolt az ágyú, most leszek hontalan.
Bizonytalan létben, félelmem a tétben, imbolygok én még,
Lahner György égi lépcsőn ballag, hol a szabadság kortalan.

Szabadság nagy próba, nem váltom apróra, mereng az árnyék,
Része vagyok az egésznek, szilánkja a kék mindenségnek.
Igazság nélkül meddig élünk, mikor dörög békét az ég,
Knezić Károly álma köré hullnak a vérző falevelek.

Két semmi közt a csendet léted tölti ki, mint víz a kutat,
Csönget a sors, mint szabó megmér, ijedten rezdül a lélek.
Megáll a véges a parton, didereg a kozmikus tudat,
Nagysándor József nézheti, hogyan szüretel az ítélet.

A tudás hatalom, de nem vonzó oltalom, rideg való,
„A világ feleszmél majd, ha látja a hóhérok munkáját.”
Mint zúgolódó tenger feltörök, zátonyra fut sok csaló,
Leiningen Károly őrt áll a szívünkben, most tölti puskáját.

Gondolataim szétdobálva fekszenek eszméletlenül,
Horatius becsomagolja, kivasalja az utókor.
Tört fények tánca, millió szempár hívogat, kint felderül,
Aulich Lajos lelke lebeg, és reszket a málnabokor.

Porszem megállítja az időt, csatasorban a legények,
Mindig győztem, teremtettem, a csatákban is első voltam.
Porba zuhant a sas, templomkertben szabadságról regélnek,
Damjanich János előtt térdre hull a végzet, ezt nem vártam.

Ma olyan világ vesz körül, ahol gyanús, kinek lelke szép,
Elszállnak majd a századok, és új szabadságharc indul majd.
Tizenkét vértanú után zárom a sort, enyém lesz a vég,
Vécsey Károly lelkében a rózsáliget újra kihajt.

Most mélyebben lélegzik a szél, parázslík az alkonyatfény,
Kigyúlnak a csillagok, Isten könnyes szemét törli az ég.
Összesúgnak a mezők, nem ölel a naplemente, se tény,
Ellibbentek lelkünk vágyai, földönfutóvá vált a nép.

Tizenhárom agancs, elföldelve mélyen, árvíz szántja ki,
Nyikorog a szélben a parton felejtett sok-sok bitófa.
Csodafiú-szarvas mennydörög, szeme villám, túlvilági,
Gyilkosokat döfi, hadd rothadjon meg bennük a családfa.

A szavak igazak és hatalmasak, egy új világ csenget,
Tizenhárom agancs kigyúl az oltáron, bűg az orgona.
Harang kondul, tizenhárom gyertya fényében sír a nemzet,
Alázata erény, minden magyar templomban zúg az ima.

(Arad, 1990. október 6.)

Fotók: wikipedia.org

Szabó Péter

/OKTÓBER/

Sárkány szárnyán röpjél napom,
édes Napom, világítsál

Világoson,
ne csak mindig haragoson;
édes napom, világítsál

világoson!

Régi ménesem vörös bort
gyöngyöz, sírva a síkon át,

hazát sirat;
az ős lombkönyveket hullat,
és borban úszik már a táj;

Szőllősi sík
marad, és elsiet a nyár,
rejtett zászlót szívünkbe zár!

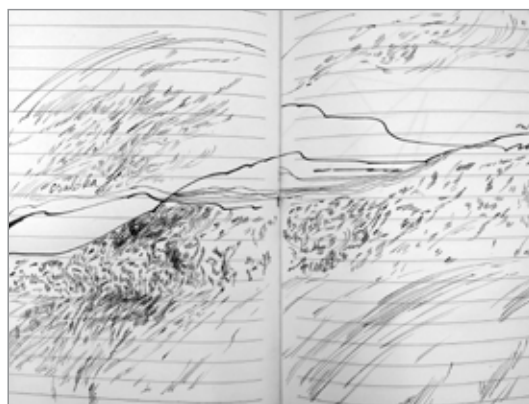
Sörét issza
a nemtörődöm szélvihar,
megtépi az öreg fákat...

és kidőlnek...
Mérgezett magot vetettek
el a síkon szorgoskodók!

Szép lovam is
innen gyorsan elvágtatna,
ha nem derülne új napra
a végtelen élet!

Míg meztelen lány vonaglik:
minket is levetkőztetne; –
csalóka fény
pásztáz a színpadon felénk;

mindent velünk fizettetne,
csak higgyük el,
hogyan a műfény is ér annyit
mint szabad tér, szabad napja;
dobjuk hát el
reményeink és fegyverünk,
és tán így lecsupaszítva
már jók leszünk;
és a műszöveget hallva
felkiáltunk: íme igaz,
már jók leszünk...
de nem lesz urunk az, ki gaz,
bájolghat bár hamisan,
csalóka fény
édes Napom el nem nyomja;
sárkány szárnyán röpjél tova
ez az élet...
és ott, hol annyian haltak,
már megszülethet szabadnak
a végtelen élet!

*Madarász
Izabella
illusztrációja*

Grosz László

ARADI OKTÓBER

Dicseksziünk ám fűnek-fának,
Itt haltak a tizenhármak,
S Arad név, hála az „ügynek”,
Feledésbe nem merülhet...

Bármily cudar idők jönnek,
Régi sóhajtások, könnyek
Előtörnek októberben,
Biztosak lehetünk ebben...

Ötszáznál is több év óta,
Egyház-reformációra
E hó végén emlékezünk –
Szív örül, s mécesst tart kezünk...

Végezetül mit kívánunk?
Épp csak megtúrt magyarságunk
Tartson ki, hisz úgy van rendjén,
Még soká a Maros mentén!

Arany-Tóth Katalin

AZ ELINDULÓKHOZ

Legyetek bátrak!
Kerékbe törni csak a
gyengéket lehet.

Legyen célotok!
Eléritek, ha a hit
alázatra int.

Legyen bennetek
a kíváncsiság titka,
s válaszoknak hely,

Akarjátok a
tudást, és akarjátok
a mély csöndeket.

Tiszta lélekkel
lépjetek az útra – az
igaz s hű menet.

A kitartásból
merítetek majd erőt,
újra és megint.

érzékenység a
kolduló panaszokra
– a szív bő kehely.

Ott rejlik minden
lényeg eredője: a
lelkiismeret.

Kurunczi Mária

RAJZOLTAM EGY SZIVÁRVÁNYT

Rajzoltam egy szivárványt neked,
csupa fekete volt, s te kell, hogy kiszínezd.
Hogy lásd álmod, mennyire mély,
mi lenne, ha felébrednék?
Mesélned kell nekem, hogy tudjam s érezzem,
elfogadsz-e?
Hogy belelátsz-e szivárványszínű lelkembe?

S ha lelked szivárványszíneibe beengedsz,
én is elmesélem neked,
milyen lesz, amikor felébredsz,
és színek suhannak el melletted.
Amikor nem könnyek között nézed a kék eget,
amikor már nem érzed azt,
hogy mindenből most van elegend.
Amikor színek kísérik minden lépésed.
Amikor szomszédod italod is színes lesz.
S utadon színes árnyékok követnek.
Te rajzolsz majd szivárványt mindenkinek.

Marcsák Gergely

A VONATOKRÓL

A felsővezetékben Isten lakik
– mesélte főpályamester dédnagyapám.
És mikor elérte a halál
szeretett ungvári pályaudvarán,
ő maga is elnyújtózott
az örök vágányok felett.
Galíciában sebzett lelke
a váltóárammal kiegyezett.

*

Egyes járatokról nem szól a menetrend.
Éjszaka jönnek a Beszkidek felől,
ahol monarchiás, szűk alagutakra
a Keleti-Kárpátok fenyvese dől.
Itt várják őket, kik már élni nem szeretnek,
és útra kelnek, mint az őseik.
A Latorca hídon elvesznek a ködben,
s Csapra már csak a mozdony érkezik.

*

Egy apa a műszakra indulva
a sötét hajnalban rossz vonatra szállt.
Míg álmodó lányaira gondolt,
utastársává fogadta a halált.

EGYÜTTÉLÉS

Harminc évig laktam egyhuzamban a szülői házban. Nem csoda, ha onnan végre kiszabadulván nyolc-tíz évenként lakást változtatok.

Az első önálló lakásunk idején a kislányunk már hároméves volt. Egy frissiben felépült elegáns óbudai lakótelep tízemeletes házának harmadikján kaptunk lakást. A lakótelep folyamatosan bővült. Jó ideig pallókon kellett átlábalni az építési területeken, de nem bántuk, mi voltunk a pionírok. Megilletődve vettük birtokba első lakásunkat, és minden tetszett benne. A padlószőnyeg, a távfűtés, a csempék, a loggia. Ahelyett, hogy, mint a legtöbbben, pereskedtünk volna a belső hibák miatt, elfogadtuk a felajánlott, nevetségesen alacsony kárpótlási összeget. Nekünk így is jó volt. Férjem aprólékos gonddal takarította a lakást, még a beköltözés előtt. A radiátor bordácskáit képes volt egyenként, fogkefével tisztogatni. Később is sokkal alaposabban takarított, mint én, aki ripsz-ropsz összecsaptam a porszívózást, portörést, mosogatást. Kölcsönösen becsméreltük egymás módszerét. Én kigúnyoltam férjemet a piszmogásáért, ő meg azt mondta, csak ott takarítok, ahol a papok táncolnak. A lakással nem is lett volna baj, de hát a szomszédok! Úristen, hogy miféle emberek vannak! A kislányom gyerekoszobája alatt egy láncdohányos lakott. Nem tudtam úgy kinyitni az ablakot, hogy a nap bármely szakában vastagon ne ömlött volna be a füst tőlük. Hiába rimáncodtam, rá se hederítettek. Az éjszakáimat meg rendszeresen megzavarta egy házaspár viharos családi élete. Hol a szeretkezéseik, hol a verekedéseik zaja dermesztette meg bennem a vért. A férfi orgazmusa eget verő ordításban kulminált, amihez az asszony odaadóan vinnyogott. A verekedések zaja is hasonlóan volt hangszerelve, csak a bútorok döngése, az ütlegek puffanása színesítette némileg. A fölső lakásban egy elvált anyuka lakott a három rosszcsont lurkójával meg egy frissen beszerzett kölyökkutyával, akik olyan lármás hancúrozást csaptak, hogy azt hittem, leszakad a mennyezet. A panelt amúgy is nehezen szoktam meg. Állandóan zsiorgott a bőröm, mintha hangyák futkosnának rajta. Vidéki rokonaink, akik disznót tartottak, téglából építettek nekik ólat, mert a betont a disznó nem bírja. Csak az ember, az bírja. Tíz év elteltével költözni kellett.

Czernák Dorottya illusztrációja

Válás után visszakényszerültem anyámhoz, a szülői házba, ahonnan eredetileg menekültem volt. Csak két évet töltöttünk nála, de az alatt a felső szomszéd majdnem meghalasztott minket, ugyanis beépítették a fölöttünk lévő tetőteret, és a fürdőszobai gázbojler szellőzőjét kóccal eltömítették a munkálatok idejére. Mi meg szívtuk a szén-monoxidot. Szerencsére időben észrevettük, különben egy szép napon „arra ébredtünk volna”, hogy meg vagyunk halva. Úristen, hogy miféle emberek vannak! Innen költözni kell!

Két év után anyámtól nem messze találtunk egy lakást a kislányommal. Itt az történt, hogy a kettővel alattunk lévő szomszéd följelentette a fölső szomszédját, mert úgy gyanította, hogy az titkos nyomdát működtet a lakásban. Az illető újságíró volt, és a rendszerváltás előtti időkben bizony nagyon is elképzelhető volt, hogy éjszakánként szamizdatokat sokszoroz. A régi jó följelentgetődsi! Sokan játszották előszeretettel ezt a játékot

az ötvenes években. A kettővel alattam lakó idős házaspár nyilván ebben a milióban szocializálódott. A nyomdázós szomszéd, ahogy megneszelte a följelentést, azonnal mázsás súlyokat – lehet, hogy történetesen éppen a nyomdagépet – vágott éjszaka bizonyos időközönként a földhöz, hogy csak úgy nyekkent! Úristen, hogy miféle emberek vannak! Az idős házaspár engem kért meg tanúnak a följelentéshez, de úgy döntöttem, nem válok, inkább elköltözzünk.

Az újabb hely barátságosnak tűnt. Belső kertes, zárt udvarú, körfolyosós ódon ház volt, hatalmas gesztenyefákkal orgona- és rózsabokrokkal, kerthi grillel, hintával, homokozóval. A földszinti saroklakás lett a miénk. Csak egy szomszédunk lett volna, de a lakás már évek óta üresen állt. Kihaltak belőle, és a rokonok még nem tudták eladni. Lányom már unta a költözéseket, de miután beigérttem neki egy macskát, megbékélt. Azt hittem, végre megnyugodhatunk. Macska is lett, szomszéd se volt. Egy ideig. Aztán jött Tibike. Tibike, a duhaj. Tibike részletekben verte szét a lakását, mikor mire volt pénze. A felújítás évekig elhúzó-

dott, azalatt térdig jártunk a sítben, törmelékben, hordta a szél a port... nesze neked kertés ház! Tibike szerette a társaságot. Ilyenkor a kert közepén nagy sátrat vertek, és hajnalig bömbölt a lakodalmas rock, ment az eszem-iszom, dínomdánom. Tibike szeretett kölcsönvenni a szomszédoktól ezt-azt, mikor mire volt szüksége. Visszaadni rendre elfelejtette. Tibike faluról jött, ahol az volt a szokás, úgy látszik, hogy a hátsó udvarban van a szemétdomb, fő, hogy az utcafront ablakában muskátli virítson. Tibike a kertet tekintette hátsó udvarnak. Úgyhogy rendre beleléptünk a gereblyébe, a mosatlan gulyáskondérba, a teli hamutartóba, rúgtuk félre a kiürült üvegeket, a szanaszéljel hagyott edényeket. Tibike átfúrta a falamat. Átvezette magához a kábeltévémet, az internetemet. Épp, hogy csak be nem költözött hozzám. Úristen, hogy miféle emberek vannak! Lányom évek óta már a barátjával él. Egyedül maradtam a macskával és Tibike tivornyáival. Mennem kell megint. Itt sincs maradásom.

A lányom szerint azért, mert összeférhetetlen vagyok.

2017

Vajda Anna Noémi

KÉNE

Nemrég olvastam, hogy az ember értelmi szintje nem állandó. Csökken vagy növekszik attól függően, hogy ki – és mi – veszi körül. Na, akkor lássuk, lovallom magam bele a játékba. Kimegyek a házból, ki az udvarról, megnézni, házon kívül ugyan ki vesz engem körül. Mintha velem együtt a sorsnak is játszadozhatnékja lenne, a falu bolondja jön szembe – egyik falubolondja –, Kéne.

– Mi Kéne, ha vóna? – szólok oda, ahogy közelebb kerül billegőn-sántán, oldalán, nadrágszíjára akasztva egy napszemüveg.

– A múltkor futyulát akartá adni?

– Mit?

– Tudod, amin játszani szoktak – olyan mozdulatot tesz, mintha furulyázna. – Olyanod van?

Eddig kért hegedűt, citerát. *Citorát* sokszor. *Futyulát* még soha. Miért akar ez éppen tőlem futyulát?! A pszichoanalitikusok most felröhögnének.

- Olyanom nincs.
- S napszömvüvegöd van?
- Olyanom sincs.
- De köll, me jön a napfogyatkozás. Nem hallottad?
- Mikor?
- A napokba.
- Hol?
- Spanyolba.
- Mi nem ott vagyunk.
- Mié, távol van?
- Eléggé.
- Mind Bukurest?
- Távolabb.
- Mind Moldova?
- Kicsit annál is távolabb.
- Akkó jó messze van. Te is mész, mikó fölnyő a kicsi?
- Hova?
- Há Spanyolba. Mindönki mögy. Te nem mész?

- Nem valószínű.
- De függé van?

Isten bocsássa meg, nem tudom megállni rö-
högés nélkül. Ahányszor csak meglát, eszébe jut,
hogy fügefát akar ültetni, a miénk az utcára hajlik,
hát éppen adhatnék hajtást nyár derekán is, mi
van azzal, hogy dereka van éppen a nyárnak, attól
még... Ha nekem van, s ő akarna. Hogyne, Kéne!
Hogy kér, és nem kap, mert kapott már, s hiába,
arcát hirtelen halaszthatatlan teendői árnyékolják
be, gyorsan elköszön, és már indul. Mit lehet ten-
ni, ha nincs ideje rám.

- Akkor Spanyolba van, ugye? – fordul vissza.
- Mi?

- Há futyula! Ott mindön van, aszongyák.
- Akkor talán az is van.

S értelem. Vajon. Ott. Itt más. Olyan futyulás.
Mert ez-e a bolond, vagy az, aki fogja magát, és
az asztaltársaság egyetlen nőjeként bemászik az
asztal alá, hogy lefutyulázza a szemben ülőt. Míg
el nem húzzák az asztalt a feje fölül nagy vijjon-
gások közben. Hadd legyen fölötte a csillagos ég.
Ha már ennyire ért a mennybemenetelhez. Kísé-
rőként legalább.

És én? Szavaimtól nemhogy Kéne arca nem de-
rül fel, de mennybe se küldök senkit. Talán pokol-
ra. Úgyhogy éppen jókor jön a meghívás a Rep-
kénybe. Úgy hat rám, mint a csodavárás. Pedig
csak emberek közé vágyom.

Dobson Ági

VINCENT VAN GOGH – ÖNARCKÉP*

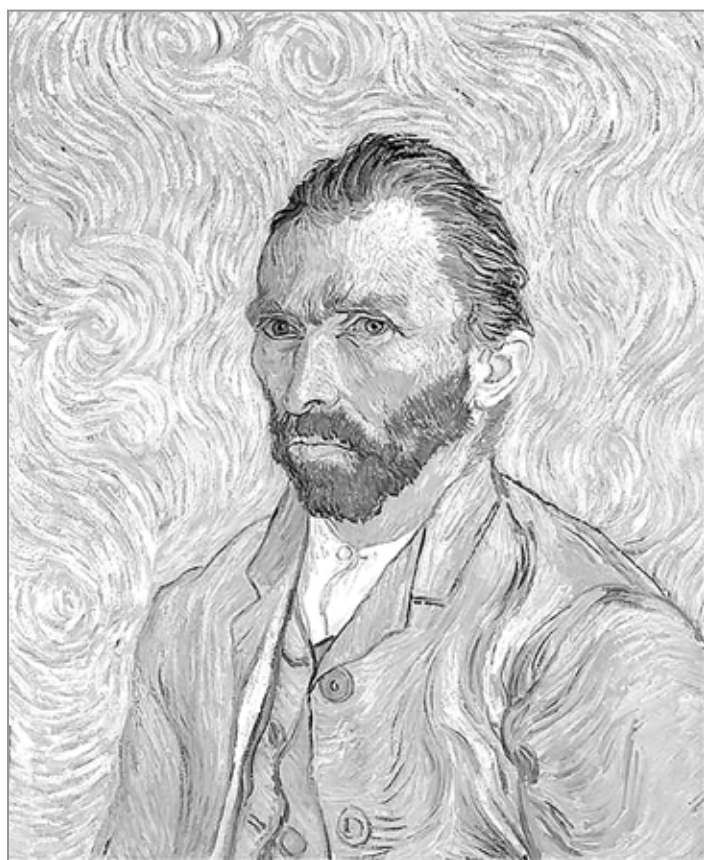
A topázkék szemedben semmi félelem;
Se örület, amivel címkéztek.
Ez az önarckép, '89-ből, az utolsó, mondja:
Ez vagyok! Ilyen vagyok én.
Miért nem fogadtok el ilyennek engem?
Nincs kétség, bizonytalanság tekintetében.

Piros szakáll! A türkiz kontrasztja.
Tökéletes a háttér-kiegészítés.
Kavarognak az abszint-patakok.
Folynak, fodrozódnak, kínjaival együtt.
Kérdezed: *Tudtam volna többet is tenni?*
Szeretet volt bennem, de mennyi...

Azok a ragyogó szemek
Látták a szeretetet megcsúfolni is.
Cseresznyevirág és arany mezőben úsztak,
Csodálták az Ursa Maiort, az egész égboltot.
Tanúja éhségnek, verejtéknek, kétségbeesésnek,
Mégis dicsérted Istent – híve a reménynek.

Piros haj, hátrafésülve, lazán, szálasan,
Bozontos szemöldök beesett arc fölött,
Ecsetvonásaid csontig barázdálták húsodat,
Feszülő bőr védi koponyádat.
Égő szemed tőlünk kérdezi,
Krisztus szavával: *Lama sabaktani?***

Ausztrália

*1889. szeptember, Paris, Musée d'Orsay, olajfestmény

**Lama sabaktani = miért hagytál el engemet

DILEMMA

Balog Róza nem félt a haláltól. Sokszor szembesült már vele élete során, és nem érintette már meg a gondolat. Először akkor szembesült vele, amikor holtan szülte meg első gyermekét. Aztán számtalanszor végignézte, amint leölik a disznókat, borjakat, mindenféle állatot, saját kezével fojtotta vízbe a nem kívánt kismacsákat, kiskutyákat, leölte az aprójószágot az ebédhez. Látta a halált, mikor szülei, rokonai meghaltak, látta, hogy nincs abban semmi különös... Ez most mégis más volt.

A zajos, robogó autóbusz ablakán bámult kifelé. A városban volt, orvosnál. Nem érezte jól magát egy ideje, aztán gyermekei unszolására és a férjével való sok vita után, ugyanis az nem hitt az efféle marhaságokban, végül rászánta magát, és elment orvoshoz. Bár ne tette volna! Mitől jobb most az, hogy tudja, hogy ő meg fog halni? Ezt mondta az orvos. De az is honnan tudja ilyen biztosan? Talán a jövőbe lát? Akkor pedig egy kuruzsló. Lehet, hogy a férjének mégis igaza volt? Mégiscsak sarlatánok ezek? De mi van, ha nem? Mi van, ha mégis meg tudja biztosan mondani, hogy valaki meg fog halni? Azt mondta, feküdjön be a kórházba, mert megpróbálnak neki segíteni. Megpróbálnak... Na, az kéne még! Ha a férje meghallja, hogy ő kórházba akar menni... Pont most, az aratás közepén... Azután szántani kell, törni a kukoricát, vetni, közben a kertet gondozni, meg az állatokkal foglalkozni, utána disznóvágás... Hogy hagyná itt a legnagyobb dolog közepén? A férje biztos kiátkozná még a világból is.

Egyébként is ki hallott még ilyet, hogy valakinek előre megmondják, hogy meg fog halni? Ezt előre csak az Isten tudja... Ő meg nem árulja el nekünk. Jaj, a szomszédasszonyok is mit mondanának? Valószínűleg azt beszélnek, hogy Balog Róza megbolondult, mert azt mondja, hogy ő meg fog halni. Bele is halna, de akkor a szégyenbe. Úgy lehet, az ura el is zavarná otthonról. Na, akkor aztán mind mehetne a kórházba. Hát, ha meg kell halni, akkor meg kell. Mi van abban? Miért akarják az orvosok, hogy ő tovább éljen, mint más? Egyszer mindenkinek el kell menni. Na de pont most, a legnagyobb munka közepén? Hogy hagyhatná itt az urát? Jó ember az, rengeteget dolgozik, igaz,

sokat káromkodik meg sokat veszekszik, de biztosan azért, mert elfárad a sok munkában.

Olyan gyorsan megy ez a busz. Lassabban kellene mennie, hogy legyen még egy kis ideje átgondolni, mit tegyen. A gyerekeinek nem mondhatja meg, amit az orvos jóslott neki, azok rögtön kórházba dugnák, és így is alig beszélnek az apjukkal, mert az olyan önfejű. Akkor biztosan végleg összevesznének. Azt meg igazán nem szeretné, hiszen ha igaz, hogy ő meghal, akkor legalább a gyerekek gondoskodjanak a férjéről. Jó ember az. Lassabban kellene mennie a busznak. Időre van még szüksége, hogy kitaláljon valamit. Időre lenne szüksége, hogy még befejezze a dolgát... De vajon mennyi ideje van még? Bezzeg ezt nem mondta az orvos. Ha az év végéig kihúzná, jó lenne, de jövőre megint kezdődik minden előről. Ki segít az urának? Ha meg talál halni, az még a sírban isátkozni fogja, amiért magára hagyta... Hát ha mégsem tudja az orvos. Lehet, rosszul tudja. Nem Isten az... honnan tudhatná?

Hazaérve, nem mondott senkinek semmit, belevetette magát a munkába. Keményebben dolgozott, mint valaha. Az ura csodálkozott is, hogy férfierő bújta az asszonyba. Aztán egy nap a kimerültségtől összeesett. Disznóvágás előtt meg is halt.

Kett Groza János grafikája

ARAD MARAD (IV/3.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

NEGYEDIK SZAKASZ

AZ OSZTÁLYKÉRDÉS

Hatvanötben aztán félreállítottak.

A változás szele érződött már hatvannégyben, suttozták, hogy Gheorghiu-Dej beteg, nem húzza sokáig, nagy változások lesznek.

Hát lettek, szó mi szó. Az egészben az volt számomra a legfurcsább, hogy az elején teljesen rendben találtam az új vezért, a nyitást Nyugat felé, a liberalizálódást, annak ellenére, hogy éreztem valamit, akkor inkább még a háttérben, valami ismerőset, valamit, ami arról szólt, hogy a „mi” most már nem a munkásosztályt jelentette, hanem egy bizonyos nyelvet beszélő munkásosztályt vagy azt, amit legújabban annak neveztek.

Elég az hozzá, hogy többünket leépítettek, megfigyelhetően olyanokat, akik más nyelvet is tudtak, mint ez a bizonyos új munkásosztály, az ürügy pedig a megyésítés volt. A tartományokat újra megyékre osztották, Aradnak ez jól jött, visszakapta régi rangját, újra megyeszékhely lett.

Én pedig mehettem csoportvezetőnek. Formálisan addig is az voltam, de mozgalmi tevékenységem miatt legfeljebb oda-odanéztem, a munkát valójában a hallgatólágosan elfogadott helyettesem végezte, aki ezért minden hónapban kapott egy kis pluszpénzt. Nem sokat, de éppen eleget, hogy műszak után, váltásnak neveztük tulajdonképpen, ne legyen gondja a vágóhíd melletti kocsmában.

Én viszonylag könnyen vettem a leépítést, Márta azonban belebetegedett. Ez nem fogadható el, mindenféle jöttmentek veszik át a helyünket, sose hallottunk róluk, feltételezhetőleg negyvenötig azt sem tudták, hogy ki írta *A tőkét*, ha tudtak egyáltalán arról, hogy mi is az. Próbáltam csitítani, mondtam, jobb is lesz ez így, a dolgok kezdenek elfajulni, jobb, ha nem veszünk részt benne. De Márta valóban betege lett a dolognak.

Elkezdett fogyni, alig evett, és egyre halványabb lett az arca. Egy régi ismerős orvoshoz mentünk. Vérszegénység, mondta az, nincs semmi baj, enni kell, borozgatni, nem idegeskedni, és minden rendbe jön. Aztán, míg Márta felöltözött, kint a folyosón, mintha csak cigarettázgatnánk, halkan azt mondta: egyelőre maradjunk ennyiben, de ha pár

héten belül nincsen semmi változás, gyertek el megint, nehogy valami komolyabb legyen. Nem kérdeztem, mi, csak bólogattam, mint a kakukk az órában.

Nem tudtam, meg sem fordult bennem, életem legszebb három éve következett ezután. Nem érdekelt semmi más Mártán kívül. Alig vártam, hogy leteljen a nyolc óra, siettem haza, vagy megbeszéltük, hol találkozunk. Nem ritkán ebédeltünk a városban. Bár beindult valami, ami nem érdekelt, megjelent a Pepsi meg a whisky a pul-tonon, a fiatalok hangosan hallgatták az új zenét, melyek az én fülemnek inkább üvöltözésnek tűntek, volt néhány olyan változás is, amit mintha nekem találtak volna ki. Mindenekelőtt a mozi, a filmek, amelyek elkezdtek szinte dőlni mindenhol. Addig jószerével csak orosz filmeket láttunk, néha-néha franciát, most megjelentek az amerikaiak. Így jöttek, a filmjeikkel, ha már tankokkal nem sikerült. Aztán a tévé. Azt hiszem, az elsők között voltunk a városban, akik tévékészüléket vettünk. Rá is ment félévi fizetésem. De hatvanötig ott is jószerével csak orosz vagy egyéb vonalas szocialista filmek mentek, de aztán jöttek az amerikaiak meg az angolok. Szerettem volna egy Bond-filmet is látni, ez nem jött össze, csak jóval később, az első video-magnók megjelenésével.

Akkoriban a Boulevard volt a legmenőbb hely a városban, a régi Hungária kávézó helyén. Remek konyha, remek banda, táncparkett. És nagyon szolid árak, arról már nem is beszélve, hogy a pincérek zömét jól ismertem, legtöbbjük magyar volt, páran még a régi időkből. A szombat estét általában itt töltöttük, aztán otthon, kivétel nélkül lázas szeretkezésben. Ez teljesen új volt, előtte egyre inkább ritkultak az együtt töltött esték, vacsoráztunk beszélgetve, aztán én még olvastam, Márta lefeküdt viszonylag korán, amikor mellé bújtam éjfél felé, már mélyen aludt, legfeljebb rám tette a kezét álmában, és ezzel kész is volt az együttlét.

De hét közben is, jó időben, ki-kiültünk egy teraszra, miccset ettünk, sört ittunk rá, még az is előfordult, hogy egymás kezét fogtuk közben. Mindez talán azzal magyarázható, hogy valami

nagy veszélyt éreztünk közeledni mindketten, még akkor is, ha nem beszéltünk róla soha, mintha megéreztük volna, hogy sietnünk kell, ki kell használni az időt, amelyben még együtt vagyunk. Ahogy így lefogyott és megsápadt, Márta úgy nézett ki, mint a régi némafilmek primadonnái, arról már nem is beszélve, hogy a szombat esti együttlétekbe olyan hevesen vetette bele magát, mintha ettől függött volna az élete.

És valóban így volt, még akkor is, ha évek múltak el így, röpültek valójában, mintha minden felgyorsult volna, sietve az elkerülhetetlen befejezésig.

Amikor pár hónap múlva visszamentünk a doktorhoz, az végig mosolygott. Semmi változás, mondta, egészen pontosan stabil és jó, csak így tovább, meg lehet próbálkozni egy hosszabb üdüléssel is, tette hozzá a végén. A következő nyáron elmentünk két hétre a tengerre, az ekkor már javában épülő üdülők egyikébe. Az a két hét valóban felejthetetlennek bizonyult, nagyokat fürödtünk és napoztunk, Márta szépen lebarnult, olyan volt a teste, mint egy nagylányé, az étvágya pedig kielégíthetetlen. Pedig igyekeztem nagyon, és ez nem is esett nehezemre, még ha valahol a tudatom mélyén ott fészkelte a gondolat, hogy ez amolyan gondoskodás és a kezeléshez tartozó kötelezettség.

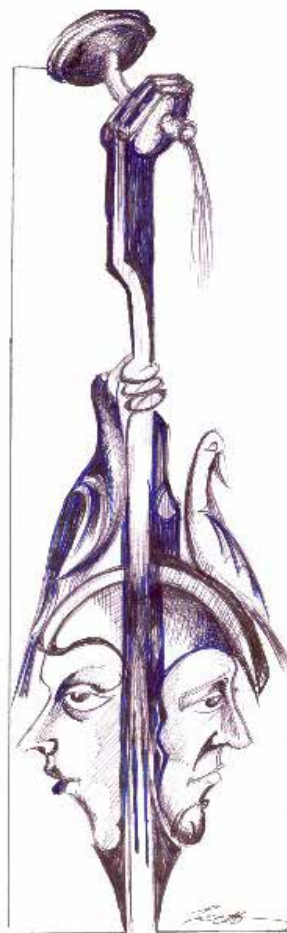
Esténként, mielőtt visszamentünk volna a szobánkba, sétáltunk nagyokat a parton egészen a kaszinóig és vissza. Most, hogy visszagondolok minderre, pontosan tudom, hogy így pótoltuk a háború és az utána következő évek elszalasztott lehetőségeit, mindazt, amit a mozgalom nevében áldoztunk fel. Azt hiszem, mindketten ekkor jöttünk rá, hogy egész idő alatt valamit félreértettünk, felcseréltük a valóságot egy ábrándra, egy olyan képzelgésre, amit ráadásul nem is mi képzelünk, hanem valakik már jóval előttünk elképzeltek számunkra.

Utolsó esténket egy teraszon kezdtük, ahol alaposan megvacsoráztunk, halat ettünk, utána pedig jóféle rizlinget iszogattunk. Alig beszélgettünk, nézelődtünk csendesen, néha megszólalt valamelyikünk, hogy: nézd már azt a pasit vagy azt a hölgyeményt. A párokat néztük, mintha titkokat szerettük volna megfejtetni, mint a éreznénk, hogy mi azt elszalasztottuk. Már a szobában, Márta akkurátusan, ahogy csak ő tudott, becsomagolt, semmit sem hagyva a véletlenre, miközben én az ágyon fekvé néztem. Tudta, hogy nézem, néha kacéran visszanezített, és kellett magát nevetgélve. Később, a szeretkezés után, hanyatt feküdt, egyik lábát felhúzza, kezével lankadó

férfiasságommal babrálva, felnevetett: szívem Száva, ritka marhák voltunk és vagyunk, tudod-e? Nem válaszoltam, tudtam, vártam, hogy folytassa. Nem folytatta, inkább felém fordult, és nézett a szemembe, kezével folytatva, amit elkezdett. Sajnálom, mondta egy idő után. Mit? – szóltam gépiesen, aztán rögtön kijavítottam: nincs mit sajnálnod. Ez így működik, tettem még hozzá, mintha tudnám, miről beszélek. De Márta most már komoly volt, annyira komoly, hogy ezt férfiasságom is rögtön lereagálta. Finoman mozgatva kezét le-fel, nagyon halkán válaszolt: nem, nem így működik. Bárhogyműködik, de a lényeg nem az, hogy működjék, hanem, hogy tudjuk, miért. Sajnálom, tért vissza önmagához, sajnálom, hogy nem tudtam neked gyereket adni. Legalább egyet, de valójában hármát szerettem volna, folytatta egyre halkabban: két lányt és egy fiút. A fiút Szávának neveztük volna, a lányokat Eszternek és Mártának. Száva rám hasonlított volna, Eszter rád, Márta mindkettőnkre. Száva Szívem, bocsáss meg, nagyon sajnálom.

Nem szóltam most se, mintha kezdtem volna érteni, és éreztem, ahogy erőt vesz rajtam valami földöntúli szomorúság.

Igen, suttogta Márta, teherbe estem mindjárt elsőre. Aztán te elmentél, és nekem nem volt bátorságom megtartani. Elkaptartattam. Akkor történnhetett, akkor romlott el valami, akkor rontottam el mindent...

Kettő Groza
János
grafikája

A „HÍDÉPÍTŐK” MAGÁNYOSSÁGA

Az aradi sajtótörténet egy „érzékeny” fejezetéhez nyúlt hozzá bátran Ion Mierluțiu román tanár. A közös vonásokat térképezte fel a két világháború között Aradon napvilágot látott román és magyar kulturális kiadványokban, tiszavirág-életű vagy hosszabb ideig működő folyóiratokban.*

Mert az kétségtelen, hogy a Trianon utáni évtizedek kezdeti letargiájában Kós Károly és társai *Kiáltó Szó* röpirata, és elveiknek javát magáévá tevő kiváló erdélyi publicista, Krenner Miklós (Spectator) „ébresztő” cikkei után megindult, majd egyre nagyobb sebességre kapcsolt tájainkon a kisebbségi sorsba csöppenést követő útkeresés, a két kultúra közötti híd felépítése. Mindez az önfeladás legparányibb jelének mellőzésével.

Mierluțiu régen foglalkoztatja ez a kérdés, magyar barátai között élőszóban is olykor felvetődött a két, egymás mellett élő nép közös kulturális örökségének számos vetülete.

A szerző jó érzéssel és mindkét kultúrában való jártassággal, ám kellő szerénységgel nyúl a kérdéshez. Ritkán fogalmaz meg verdictumokat, inkább csak leltározza az említett időszakban fel erősödő „figyelést” egymás irodalma iránt. Kiemeli a fordításokat, melyek elsősorban a magyar olvasók figyelmét igyekeztek felhívni a XX. század első felének román irodalmára, Ioan Slavici, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, St. O. Iosif, Lucian Blaga műveire.

Tulajdonképpen annak az időszaknak az irodalmi freskóját igyekezik feltárni a szerző, amikor Franyó Zoltán *Geniusa* és *Új Geniusa*, Szántó György avantgárd magazinja, a *Periszkop* is a maga európai kitekintésével ugyancsak erre törekedett, s Fekete Tivadar erotikus színezetű *Fekete Macskája* szintén számos fordítást közölt a kortárs román irodalom remekeiből. Mindezt, érdekes és találó módon, a magyar periodikákkal egyidejűleg megjelenő *Salonul literar* törekvéseivel állítja párhuzamba.

Nagyon is helytállónak tűnik az a megállapítása, hogy e régióban az első világháború után megjelenő „modernnek”, beleértve az avantgárd kép-

viselőit is, előre törtek, majd a folytatás inkább a „tradicionalisták” nevéhez fűződik. Azaz egyfajta fordított jelenséggel állunk szemben a román irodalom ezen időszakában. Jó példa erre az 1933–1940 között Aradon megjelenő *Hotarul*.

Érdekes és találó megfigyeléseit a szerző szerényen, visszafogottan közli, noha nyelvismerete és alapos műveltsége birtokában a korszak irodalmi életének, a kölcsönös megismerésnek és közeledésnek „fehér foltjait” igyekszik valamelyest el-
tüntetni.

Egyébként a két világháború közötti időszak törekvéseit a rendszerváltás utáni nagy fellángolás éveiben a Romániai Írószövetség aradi szervezete, Vasile Dan elnök vezetésével igyekezett új mederbe terelni. Megjelent a *Ponton* című közös irodalmi antológia, több találkozót szerveztek a határon túli írókkal, költőkkel. A közös megismerés vágya azonban idővel lankadt, sőt a politikai párbeszéd nem kedvezett a kapcsolat megerősödésének. A közeledés hullámhegyei és -völgyei jellemzik ezt az időszakot.

Újabbban helyi szinten ismét jó úton járunk a közös megismerés elmélyítésében, hiszen a műfordítások (Regéczy Szabina Perle), a közös irodalmi délutánok már nem számítanak ritkaságnak. Sőt, ha nem is túl gyakoriak, kimondottan sikeresek.

Ilyen megközelítésben is jól időzített ennek a hiánypótló tanulmánynak a megjelentetése.

A szerzőn kívül az Aradon két évtizede eredményesen működő Mirador kiadó igazgató-tulajdonosának, Ioan Matiuțnak az érdeme, hogy felvállalta ennek a hiánypótló könyvnek a kiadását. A szerzőé azért is, mert saját zsebéből fedezte a nyomtatás költségeit.

*Ion Mierluțiu: *Revistele de cultură apărute în Arad în perioada interbelică, note de lectură* (Aradon megjelenő kulturális folyóiratok a két világháború között, olvasói megjegyzések), Mirador, Arad, 2019.

MAGYAR NAPOK 2019 A „KINCSES VÁROSBAN”

Sok évvel ezelőtt egyetemistaként számomra Kolozsvár a kultúra fellegvára volt: színház, opera, könyvtárak, könyvesboltok sok érdekes olvasnivalóval (megfizethető áráért), tudományos és irodalmi tárgyú előadások, e mellé kellemes környezet, patinás épületek – és mindenütt tudtak magyarul.

Azóta – úgy tűnik – itt sok minden nagyon megváltozott: a környezet kevésbé kellemes, a zajos, átépített „kincses város” utcái zsúfoltak, nagy a tömeg, sok a viselkedésében kulturálatlan járókelő... és magyar szó alig hallik. Ezt tapasztaltam a filológián is (amelyet most úgy hívnak, hogy a Be-tűk Egyeteme – Facultatea de Litere), ahol Európa és Ázsia szinte összes nyelvét tanítják, s egyikének-másikának sokkal nagyobb a tanszéke, mint a magyarnak. Ma Erdély kulturális fővárosában a kultúra „gazdag lakomájának” terítékén már csak egy szerény szelet magyar nyelvű.

Ez utóbbi megállapításra látszott rácsafolni az idei magyar napok (ez volt az első, amelyen mi is részt vettünk). Augusztus 14. és 25. között a város a szebbik, ünnepi arcát mutatta. A központ (kívülről) rendbe hozott nevezetes épületei teljes pompájukban tündököltek, a fáktól, virágoktól megkopaszított, szürkére kövezett, eddig sivárnak látszó, Szent Mihály-templom előtti főtér „kivirágzott” a nyüzsgő „rajta levők”, nézők, vendéglői fogyasztók, szereplők színes kavalkádjá jóvoltából. Itt minden nap zajlott az élet, delente például a nemzetközi néptánctalálkozó színpompás népviseletbe öltözött fiatal népi táncosainak más-más csoportja ropta a táncot. Ők később gálaműsort is adtak a hatalmas színpadon, amelyet – nagyon átgondoltan – úgy állítottak fel, hogy a Mátyás-szobrot ne takarja. Itt déltől kezdődően nap mint nap volt valamilyen műsor vagy látványosság: vetítések, koncertek, komolyzenei, népzenei (például a híres Szentegyházi Gyermekfilharmónia), könnyűzenei koncert (olyan nagynevű előadókkal, mint Ákos vagy Zorán).

Nagyszínpadon került sor az *Egri csillagok* rendkívül látványos musical változatának bemutatására korhű ruhákban és díszletekkel, a színpad két oldali pannóján kivetített képeken román feliratozással. És volt, aki ezt olvassa: a színpad

előtti székeken sokan ültek olyanok, akik az állam nyelvén beszéltek, és nem futottak haza, amikor a magyar dicsőségről és győzelmekről énekeltek a színpadon, vagy ha más alkalmakkor a műsorvezető magyarul konferált. Hasonlókkal találkoztunk a színházban is, ahol (a csodálatos Ady-szavalóestet kivéve) az előadásokat két nyelven, angolul és románul feliratozták, és itt is sok román néző volt (ezt más alkalmakkor is, és Aradon is tapasztaltuk). Mi más ez, ha nem a jó szándékú érdeklődés, a kisebbségi kultúra értékeinek elismerése! (Az más kérdés persze, hogy a többségi színházban nem feliratoznak magyarul, úgy látszik, a kétnyelvűség csak ránk vonatkozik.)

Minden, a város legkülönbözőbb helyein megtartott tárlat, kiselőadás, borkóstoló vagy kutyakiállítás a legprecízebb megszervezéssel történt. Az előadó (egészen kis késésektől eltekintve) időben megérkezett, ha valahol nagyobb volt a közönség, mint ahány emberre számítottak, azonnal kerültek plusz székek, és mindenütt (legalábbis ott, ahol mi voltunk) sok volt a résztvevő. Ugyanakkor, amerre mi jártunk, nem randalíroztak, nem üvöltöztek, pedig minden sarkon nagy eszemiszom folyt – méregdrága árakon – alkalmilag létrehozott szabadtéri kisvendéglőkben. A rendet mindenütt a szolgálatos felügyelőkön kívül rendőrök is vigyázták.

A Kárpát-medence idei talán legnagyobb kulturális seregszemléjének értékelését a kolozsvári internetes napilap, a *Főtér*, az augusztus 28-i számában, *Kár lett volna kihagyni* címen így összegezi számokban: „A 133 programhelyszínen zajló eseményeket a Kincses Kolozsvár Egyesület és a KMN (Kolozsvári Magyar Napok) Egyesület 156 partnerszervezettel karöltve szervezte. 25 kiállítás, közel 100 gyermekprogram, 50 filmvetítés, 40 városismereti séta volt, közel 1000 fellépő előadó és művész közreműködésével 14 klasszikus zenei és 44 könnyűzenei koncert színesítette a programot. A Neoton Família sztárjainak produkciója vonzotta a legtöbb érdeklődőt: szombat este hozzávetőlegesen 30 ezren voltak a Főtéren.

Népszerű volt a Farkas utca, mely helyet adott a kézműves vásárnak, a tematikus programsátraknak, a Múzeumok sétányának, ahol az erdélyi és

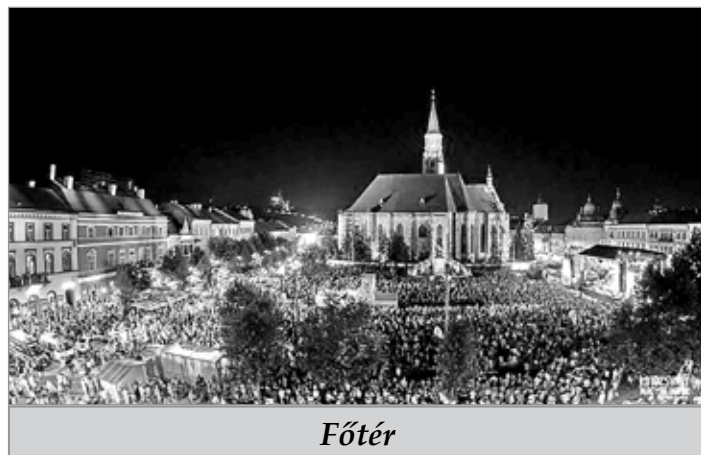
magyarországi múzeumok színe-java képviseltette magát – szám szerint 15-en –, valamint a könyvvásárnak, ahol 16 kiadó ajánlotta kiadványait. És persze a Fogoly utca is, ahová a Kárpát-medence borkultúrája iránt érdeklődő nagyszámú tömeg látogatott. (Borkóstolót tartott „a mi Balla Gézánk” is), a KMN-Donaton futóversenyre idén 530 résztvevő nevezett be.

Gergely Balázs főszervező a zárógálán ünnepélyesen mondott köszönetet annak a 130 szervezőnek és 150 önkéntesnek, akik nélkül a 10. Kolozsvári Magyar Napok nem jöhetett volna létre.”

Tíz év után is képes volt rekordokat dönteni a magyar napok rendezvénysorozat, melyet először Kolozsváron tartottak, 2010-ben, akkor is augusztus 20. közeli időpontban, s ennek sikerén felbuzdulva kezdtek szervezkedni más helységeken is.

A tizedik „születésnap” tehát a magyarlakta települések közös ünnepe volt. Ennek okán a Főtéren, hatalmas pannókon elhelyezett fényképeken

voltak láthatóak 10 város „magyar napjai”, fotók többek között Temesvárról, Brassóból, Désről... Arad nem szerepelt a tíz között, a könyvkiadók, néptáncosok között sem láttunk aradiakat, Arad megyeieket. Úgy látszik, nem tartanak minket számon a nagy „magyar naposok” között. Hogy miért, ezen el lehet gondolkodni a következő helyi rendezvénysorozat szervezésekor.

Főtér

Tatár Etelka

CHICAGÓI LEVÉL

WOODSTOCK 1969

Fél évszázad távlatából visszatekintve, nyugodtan elmondhatjuk, hogy zene- és kultúrtörténetileg is komoly esemény a woodstocki fesztivál, amely első a maga nemében.

Abban az időben a vasfüggönyön túl csak legendák keringtek róla, a hivatalos közegek részéről csupán negatívumok, természetesen, de számunkra két fontos, talán örök életű mű is született belőle: egy Déry Tibor-regény és egy musical, *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*. Sőt aradi kultúrtörténeti hozadéka is van: a Szent Csont Klub.

Bár az esemény a béke égisze alatt zajlott, maga volt a lázadás, a tiltakozás, nemcsak a kor zenei stílusa ellen, de az öltözködési divat és magaviseleti felfogás ellen is, nem is beszélve a politikai élről, hiszen nyomatékosan tiltakoztak a vietnámi háború ellen. Bár ma is sokan hangsúlyozzák a politika- és ideológiamentességet, ez az idők távlatából egészen másként látszik. Vessünk csak egy pillantást a helyszínre és a megnyitóra.

A helyszín Max Yasgur farmja, New York állam Bethel városában. A fesztivál elnevezése nem a helyet jelöli, ahogy azt sokan gondolnák, hanem az eseményt szponzoráló cég, Woodstock Ventures nevéből származik. A megnyitó pedig egy hindu

guru nevéhez fűződik, Sri Swami Satchidananda Saraswatiéhoz. Szerintem ez is igen fontos, mert nem a hagyományos európai gyökerű polgári filozófia áll a középpontban, hanem az ismeretlen, egzotikus és ködös kelet.

Az eseményt három napra tervezték, de akkora tömeg gyűlt össze egy földrésznyi országból, hogy elhúzódott. Közel félmillió résztvevőről tudunk, bár előre csak százezer jegy kelt el. Volt, aki magányosan érkezett, ki társasággal, ki családdal. Gyerekek is voltak szép számmal. Sokan már előtte két nappal megjelentek. Így aztán nagy volt a zsúfoltság.

Félmillió közönség

Az időjárás sem kedvezett: eleinte nagy meleg volt, majd eleredt az eső, és óriási sár lett. Kevesen vittek sátrakat, legtöbbször hálósákkal érkeztek, de voltak, akik még azt sem vittek magukkal. Nagy volt a vízhiány is, a hozott élelmiszer sem volt elég, igaz, ingyenkonyhák is működtek. Míg az elején egy hamburger ára csupán 25 cent volt, a végén már egy dollárért árulták, annak ellenére, hogy az összejövétel kereskedelmi oldalát minimumra szorították.

Mivel a helyszín egy tehénfarm volt, az állatok szanaszét legelésztek; az éhes és szomjas társaság gyakran megfejté őket, gondolom, a tulajdonos vagy tulajdonosok nem nagy öröme. Annyira nem, hogy New York állam kormányzója, Nelson Rockefeller, szükségállapotot hirdetett, sőt a szomszédok évekig kártérítési perekkel zaklatták a terület tulajdonosát, és ennek következtében a tulajdonos ilyen vagy ehhez hasonló célokra többet nem volt hajlandó bérbe adni földjét.

A higiéniai viszonyok sem feleltek meg a kor követelményeinek, a félmillió embernek csupán hatszáz illemhely jutott, tehát 830 embernek egy darab. Ezeknek utána a hadsereg helikopterei szállítottak vizet, és önkéntes orvosok nyújtottak segítséget, bár a rendezvény teljesen erőszakmentes volt. Ennek ellenére három-négy halálesetet is számon tartanak, elsősorban túladagolás és közlekedési balesetek miatt, de szülésekre is sor került.

A hatalmas forgalom és a közlekedési dugók miatt helikopterekkel szállították a fellépőket is. A műsorban 30 zenekar és énekes szerepelt, kik közül a legismertebbek Janis Joplin, Jimi Hendrix, Jefferson Airplane, Tim Hardin, The Who, Creedence Clearwater Revival, Grateful Dead, Santana és a skót Incredible String Band. Akik kimaradtak a buliból, később aztán sajnálhatták, és sajnálták is, bár ez szervezési hibának is tekinthető, mert eredetileg nem zenei fesztiválnak hirdették az eseményt.

A műsor első fellépője a Sweetwater együttes lett volna, de ők nem érkeztek meg időben a nagy zsúfoltság miatt. Őket Richie Havens helyettesítette, aki négy óra hosszat volt színpadon. Saját számai után Beatles-dalokat énekelt, ezzel szóragoztatta a közönséget. Állítólag ekkor, helyben komponálta a *Freedom* című számát.

Jimi Hendrix és zenekara, a Gypsy Sun and Rainbow 18 ezer dollárt kapott egy kétórás fellépésért, annak ellenére, hogy 1969 sem politikailag, sem gazdaságilag nem tartozott a könnyű évek közé.

Az eseményt Baron Wolman, a Rolling Stones fényképésze örököltette meg, de több száz mér-

földnyi filmfelvétel is készült, melynek értéke ötven év távlatából felbecsülhetetlen.

Artie Kornfeld, a fesztivál szervezője és szellemi atyja gondolt a dokumentumfilm- készítésre is. Alkút kötött a Warner Bros StudioSSzal, akik meg is jelentek a helyszínen. Ebben az időben Martin Scorsese friss végzős volt a New York-i Filmművészeti Főiskolán, ő vállalta a munka oroszlan-részét, a vágást. A három nap alatt 120 mérföld felvétel készült, amelyet később háromórás filmbe sikerült tömöríteni. A dokumentumfilm Akadémiai Díjat nyert, és hatalmas hasznot hozott, sajnos, nem az alkotói gárdának.

A rossz idő, a sok eső számtalan technikai problémát okozott, de volt, aki ennek is a pozitív oldalát nézte, pl. Alvin Lee, a Ten Years After gitárosa, ezt nyilatkozta: „Ha akkor engem agyonüt az áram, millió lemezt adok el...”

A rendezvény egyszeri, eredeti és megismételhetetlen volt, a résztvevők többségének életre szóló élmény. Legtöbbször pozitívan nyilatkoztak, bár Ravi Shanker, hindu szitárjátékos visszaemlékezéseiben ijesztőnek tartotta, olyan rendezvénynek, ahol félt és nem érezte jól magát.

1969 a hippikorszak csúcspontja, béke és virágok, virágminta a ruhán, virág vagy virágkoszorú a hajban. A dalok is a békéről, a virágok erejéről, a virággyermekről, a szerelemről szólnak. Valóban erőszakmentes rendezvény volt, bár a 25. évfordulón már nem lehetett megismételni sem a hangulatot, sem az erőszakmentességet.

Akkor is és most is sokan arról akarnak meggyőzni, hogy a legfontosabb az együttlét volt, de mára már egyáltalán nem biztos, hogy a szervezők is így gondolták, mert a zene mellett még volt egynéhány érdekes foglalkozás, mint a jóga vagy a különböző jóslások, meditációk, amikről a *Rolling Stones* magazin is beszámolt. Tény, hogy a woodstocki fesztivál egyszeri és megismételhetetlen alkalom marad, a kultúrtörténelem egy érdekes megállója, amelynek zenéje, öltözködési és életstílusa nemzedékek életét meghatározta. Mi innen akkor csak csodálkozó és vágyakozó hitelenséggel ábrándoztunk, nem ekkora szabadságról, csak a szabadság morzsáiról!

Hogy mit jelentett fél évszázada a Woodstockban kulmináló hippizmus mozgalom, és hogyan él tovább napjainkban is ennek szellemisége, arról PAULO COELHO, brazil származású író *HIPPIE* című regényében olvashatunk. Az alkotót az *Alkimista* című regénye alapján ismerhetjük. Az író szerint a hippizmus korszak a remény időszaka volt, amikor az akkori fiatalok azt hitték, ők fogják

megváltani a világot, de ha nem is megváltani, legalább gyökeresen megváltoztatni. Úgy gondolták, a szabadságot ingyen mérik, és nem vetették észre, hogy lényegében szüleiktől függenek, az ő pénzük és munkájuk függvényében játszhatnak a szabadsággal. A mozgalomnak természetesen voltak negatív vetületei is, mint az elharapódzó drogfogyasztás, a felelőtlen szabad szerelem vagy szexforradalom, ahogy ma nevezik.

Coelho szerint a hippi, az mindig hippi marad, ha nem is külsőségeiben, de értékrendjében, fel fogásában. (Egyszerűsítsd az életedet, szabadulj meg a fölös tárgyak özönétől, táplálkozz egészségesen, tiszteld felebarátodat, cselekedj felelősséggel, mondja az író – bár ez utóbbi jellemző legkevésbé a korszakra. A felelősségtudat nem volt jellemző a kor fiatalságára, és a becsületes munkában megöszült idősebb generáció szeme pont a felelőtlenségen akadt meg.) Érdekes, Coelho életében hogyan helyezkedik szembe az ifjúkori szabad szerelem a későbbi házasság stabilitásával: 38 éve él boldog házasságban. De a szeretet, a szerelem mindig fontos hajtóerő kell, hogy legyen az emberiség életében. Háromféle szeretetet em-

lít: Erost, a két ember közötti szerelmet, Philiát, a bölcsesség szeretetét, valamint Pragmát, ami mindenekfelett áll – bár így ez utóbbi kicsit homályos megfogalmazás.

A mi hagyományos értékrendünkben kicsit másként rétegződik a fogalom: Isten szeretete, a szülői szeretet, szülő-gyermek viszonya, a hazaszeretet, a munka szeretete stb.

Az író arról is vall, hogy élete útján a nulláról ért el a világsikerig, hiszen korunk egyik legsikeresebb regényírója, de ez jellemét nem változtatta meg.

Bár első regényét, az *Alkimistát*, azonnal eladta Hollywoodnak, nincs jó véleményrel a filmiparról. Szerinte a film nem tesz jót a könyvnek. A könyv az, ami stimulálja minden ember fantáziáját, kreativitását, de a film szájba rágós, mindent készen tálal a nézőnek.

Jó olvasást kívánok minden kedves olvasónak! Az én korosztályomnak pedig hasznos emlékeztetést, elmélkedést arról a korról, amikor még úgy éreztük, megválthatjuk... vagy legalábbis megváltoztathatjuk a világot!

Chicago, 2019. szept. 21.

Történelem

Puskas Péter

170 ÉV MÚLTÁN

A SZABADSÁGHARC EMLÉKEINEK NYOMÁBAN

Visszatérő téma. Lerágott csont?

A magyarság tudatában aligha. Egy 170 évvel ezelőtt lezárult, páratlan kisugárzású történelmi esemény nemzedékek emlékezetében és lelkében hagyott kitörölhetetlen nyomot. A szabadságharc ismert és névtelen hőseivel kapcsolatos történetek, szóbeszéddek, legendák irodalma igen gazdag.

A sors úgy hozta, hogy itt, Aradon nekünk, kései utódoknak különösen fontos ennek a szellemiségnek az ismerete és megőrzése.

A sors ironiája, hogy a szabadságharc utolsó, kisértőnkhöz kapcsolódó tragikus epizódjainak főszereplői ismertek.

A köztudatba bevésődött: Arad a magyar Golgota városa. Szürke eminenciásairól, a hozzájuk kapcsolódó eseményekről azonban kevesen tudnak.

Aki alapos helyismeret nélkül beteszi a lábát a Maros-kanyar városába, az mindenekelőtt arra kíváncsi, mit őrzött meg az akkori történetekből az utókor. A város mítosza magyar szemszögből Világos (a szőlősi puszt) és az aradi vár körüli eseményekhez kapcsolódik.

Ez az írás a kevésbé ismert, de a maguk idejében kiemelkedő személyiségeknek állít emléket.

Török Gábor egykori országgyűlési képviselőt 1848. április 30-án választották meg Arad polgármesterének. Október 9-én Berger altábornagy, aki a várból ágyúkkal lövette Aradot, a Temesvárról hazatérő polgármestert elfogatta, és a várba vitette. Pár nappal később tízezer forint lefizetése után egy fogolycserének köszönhetően szabadlábra került.

A diadalmas tavaszi hadjárat után, 1849 júniusában Török polgármester lemondott tisztségéről, mivel időközben kinevezték táborellátási biztosnak.

Somogyi József honvédőrnagy, a pákozdi csata egyik hőse, a szabadságharc leverése után az aradi várbörtönben raboskodott. Hosszú rabsága alatt készített fafaragásait és sakk-készletét az Aradon élt ükunoka a megyei múzeum erekleje részlegének ajándékozta.

Némethy Károly debreceni tanulmányait megszakítva lépett be a honvédseregbe. Részt vett a szolnoki, kápolnai és isaszegi csatákban, Budavár ostromában.

A bukás után büntetésként besorozták a Bécsben állomásozó Wasa ezredhez, ahol négy évig szolgált. Szabadulása után az Arad közeli Szentmártonban tanított, majd Aradon Rotter János reáltanodájában kapott állást. Nyelvtudása hozzásegítette, hogy mellékjövedelemmel egészítse ki szerény tanítói fizetését.

A kiegyezés után elnöke lett az aradi Honvédegyletnek, és megírta, kiadta a mindmáig kiváló forrásmunkának számító *Arad város tanügyi története* című kötetet.

A Bánság Gábor Áronjáról már többször írtam. Most csupán annyit: **id. Hőnig Frigyes**, szentandrási harangöntő Vécsey Károly tábornok biztatására hat mozsárágyút készített műhelyében, melyek részt vettek a temesvári csatában. A fegyverletétel után műhelyét bemenekítette Aradra, de a börtönbüntetést így sem úszta meg. Az iparos dinasztia első tagjának leszármazottai aztán egy évszázadon át messze földön híres harangokkal látták el a környék templomait.

Asztalos Sándorról, az 1849. február 8-ai ara-

*Az aradi utcai harcok hőse,
Asztalos Sándor őrnagy*

di utcai csata egyik hősről (a másik Boczkó Dániel idős kormánybiztos volt) is esett már szó. Világos után emigrációba kényszerült, és 1857-ben Genfben párbajban halt meg. Emlékét évtizedekig őrizte az Asztalos Sándor Társaság, majd a Vaslakat környéki utca és egy emléktábla, amelyet több más '48-as emlék-

kel együtt az 1920-as években távolítottak el az aradi közterekről, épületekről.

A szabadságharc utolsó heteiben Aradon nyomtatták ki a *Hivatalos Közlönyt*. De, útban Orsova felé, városunkban őrizték pár napig az osztrákok elől menekített szent koronát és a palástot is. (Erről a *Rubicon* c. magyarországi történelmi folyóirat az egyik tavalyi számában részletesen beszámol.)

Hová lettek a szabadságharc Aradon elesett hőseinek sírjai? Az áldozatokat a XVII. század vége felé megnyitott mikelakai katonai temetőben helyezték örök nyugalomra. Sajnos, a temetőt egy ostoba és rosszindulatú tanácsi határozat alapján a hatalmas lakónegyed építéskor felszámolták.

Korábban már megírtam: **Lenkey János** honvédtábornok temetői emlékműve volt az utolsó, amely elkerült Aradról. A mai tisztviselőtelepi ótemetőben helyezték örök nyugalomra. A városrészt még az első világháború előtt felparcellázták, így a sírok nagy részét a Felsőtemetőbe (Eternitatea) költöztették. Eredetileg ide, az ótemetőbe temették el Vécsey Károly tábornokot és a „bresciai hiéna” első aradi áldozatát, Ormay Auffenberg Norbertet.

A műemlék értékű temetőnek egyetlen nyoma maradt. A mikelakai iskola előtti masszív betonkocka. A temető bejáratánál lévő, kitárt szárnyú sasmadárral díszített emlékoszlopot ugyanis annak idején nem tudták felrobbantani. Így inkább betonagyba öntötték.

A szabadságharc egyik, múzeumon kívüli, emléke a **Búsuló Arad** szobor volt. Landshut Aradi Zsigmond, Milánóban élő aradi születésű szobrász jelképes összegért készítette el és szállíttatta saját pénzén Aradra. 1870 táján állították fel előbb az említett ótemetőben, majd báró Eötvös József, akkori miniszter ajánlatára a város főterének felső végében. (A szobor ma restaurálásra szoruló állapotban, a múzeum raktárában hever.)

Egyébként az Erekleymúzeum (a gyűjteménynek oroszlanrésze volt a Kultúrpalota 1913-as felépítésében!) hatalmas leltárából (közel 17 ezer írásos és tárgyi emlék!) pár éve három, kis teremnyi kiállítási tárgy megtekinthető.

Ennél az 1893-ban, a színház második emeletén megnyitott gyűjtemény sokkal többet tárt a látogató elé.

Egyesek azt mondják: ennek is örvendhetünk, hiszen évtizedekig nemzedékek sora semmit se láthatott a páratlanul gazdag kollekciónak.

Hát akkor örvendjünk?

Igazán, őszintén, tiszta szívből!

József tüzérőrnagyot, akivel a harctéren házasságot kötöttek. A fegyverletétel után 6 hónapig az aradi várban raboskodott. A vár mellett egy magánházban, katonai őrizet alatt szülte meg a fiát, Jónák Pált. Férjét, aki ugyancsak az aradi várban raboskodott, 16 év várfogságra ítélték, és rabsága alatt meghalt. Máriát kiutasították Magyarországról, így egy ideig Horvátországban, rokonainál élt, majd visszatért Győrbe, ahol találkozott volt katonatársával, Pasche Gyulával, akivel házasságot kötöttek, majd Komáromba költöztek, ahol 17 év házasság után a második férje is meghalt. Fia, Jónák Pál, szobafestő és mázoló volt Újpesten. Az özvegy hozzá költözött, és mosásból, varrásból tartotta fenn magát. Honvédegyenruhában részt vett Aradon a mártír tábornokok emlékére állított obeliszk leleplezésén, valamint 1891-ben a szabadságharc relikviáiból rendezett kiállításon. Itt ismerte meg Jókai Mór, és cikket közölt róla. 1892. május 3-án hunyt el Újpesten, 62 éves korában. Alakját 1942-ben Huszka Jenő és Szilágyi László örökítette meg a *Mária főhadnagy* c. operettben.

A szabadságharc hírszerzőszolgálatára még nem volt azonos a későbbi háborúkban már nélkülözhetetlen segédszervezettel. A honvédsereg parancsnokai – a kor szokásának megfelelően – az ellenség hadmozdulatairól és szándékáról többnyire alkalmi kémek jelentéseiből értesültek, akik a szabadságharc során hírszerzői feladatot vállaltak. Ilyen volt például

Bányai Júlia, aki 1824-ben Vízaknán született, és Sárosi Gyula ügyvéd felesége volt. 1848-ban a férje meghalt, és ő – hogy eltart hassa magát – műlovarnokként dolgozott egy bécsi cirkuszban. A szabadságharc kitörése után férje nevében férfiruhában jelentkezett a

honvédseregbe. Az erdélyi harcokban kitűnt bátorságával, és közlegényből a 27. honvédszászlóalj főhadnagya, majd századosa lett. Harcolt Gyulafehérvárnál, Zsibón, Dévánál és Kolozsvárnál is. Nemcsak a fegyveres harcokban vett részt, hanem francia nyelvtudása révén az osztrák és az orosz hadseregnél gyakran kémkedett is, táncosnői szerepben. Bem tábornok katonai kitüntetéssel jutalmazta hírszerző tevékenységét. A szabadságharc leverése után Törökországba emigrált, ahol Bem tábornok kapitánnyá léptette elő, már ismervén, hogy a honvédtiszti egyenruha hölgyet takar. 1850 februárjában férjhez ment egy honvédszázadoshoz, 1851–52-ben rövid időre visszatért Erdélybe, hogy részt vegyen egy osztrákellenes

összeesküvésben. Ennek leleplezése után ismét Törökországba menekült, majd férjével Kairóban telepedett le, itt nyitották meg A Fáraóhoz címzett fogadójukat. Kairóban halt meg 1883-ban 59 éves korában. Kalandos életéről Thury Zsuzsa írt regényt 1951-ben.

A hírszerzés terén kiemelkedő szolgálatokat végzett *Sorsich Júlia*, aki a szolnoki csata előtt a Tiszán átkelve értékes információkkal látta el Vécsey tábornokot. *Gottlieb Róza* erdélyi születésű hölgy felajánlotta Bem tábornoknak, hogy adatokat gyűjt a császári és az orosz hadseregről, ill. a megszállt területen uralkodó viszonyokról. A románul és németül kiválóan beszélő özvegy gyümölcsáros román parasztlánynak öltözve ment a megszállt területekre, és úgy fürkészte ki az ellenséget.

A nemzet ügyéért lelkesedő nők nemcsak a hadművelleti területen, hanem külföldön is értékes szolgálatokat tettek hazájuknak. Gyakran töltöttek be összekötő szerepet a magyar ügyet támogató külföldi diplomaták és a kormány között. Gyakran fordult meg külföldön egy magát báró *Beck Vilmának* nevező hölgy, aki a szabadságharc ideje alatt Racidula álnéven dolgozott a magyar ügy érdekében. 1850-ben nagy feltűnést keltő könyvet adott ki angol nyelven, amit magyarra is lefordítottak 1901-ben: *Egy hölgy emlékiratai az 1848–49-iki magyar szabadságharcról*. A könyvet állítólag nem is ő írta, hanem a titkára az ő elbeszélése alapján. Miután németre is lefordították, magára vonta a közfigyelmet, az emigrációban élők számos valótlanúságot fedeztek fel, és nem fogadták be maguk közé. A bárói címet is saját maga adományozta személyének, és állítólag kettős kémtevékenységet végzett. Pénzügyi botrányba keveredett, ezért Londonban letartóztatták, és miközben kihallgatásra vitték, valószínűleg szívinfarktusban halt meg 1851-ben.

A nők nagy részének természetesen saját köreiben belül kellett a haza hasznára tevékenykedniük, pl. társaskörökben a magyar nemzeti műveltséget terjeszteni, a kisedővás ügyét támogatni, a környezetükben lévő férfiakat a hazafiság jó útjára terelni, jó honfiakat és jó honleányokat nevelni. Feladataik közé tartozott a harcoló férfi fegyvereit

és zászlóit felszalagozni, az apát, a kedvest, a férjet, a fiút hazavárni, a sebesülteket ápolni, a dicső halottakat eltemetni.

Kiemelkedő közszereplést vállalt *Kossuth Zsuzsanna*, aki tehetségét már korán bátyja szolgálatába állította, hiszen ő volt a

jobbkeze a *Törvényhatósági Tudósítások* szerkesztésében. Ő szervezte a Fejér megyei honi védegyuletet, nagy hozzáértést és szervezőképességet bizonyítva. Férje, Meszlényi Rudolf 1847-ben meghalt, amikor Zsuzsanna harmadik gyermeküket várta. Zsuzsanna három gyermekével és 78 éves édesanyjával 1849. január 1-én követte a kormányt Debrecenbe. Kossuth 1849. április 16-án kinevezte az összes tábori kórházak főápolónőjévé. Ebben a minőségben éjt nappallá téve megszervezte az önkéntes ápolónői szolgálatot. Emberfeletti munkájában segítettek Dr. Flor Ferenc és Dr. Barna Ignác ezredorvosok. A szabadságharc végére 72 tábori kórházban 20.000 ágy állt a sebesültek rendelkezésére. A hadikórházakban osztrák sebesülteket is ápoltak. Kossuth Zsuzsanna egészségügyi tevékenységével másfél évtizeddel megelőzte a Vöröskereszt genfi konvenciójának elveit. A világosi fegyverletétel után menekülés közben meghalt másfél éves kislánya, aztán börtönbüntetés várt rá, kétszer a hírhedt pesti Újépületben, egyszer Bécsben, majd kiutasítás a Habsburg Birodalom területéről. Először Lipcsébe, majd Brüsszelbe utaztak, de maradásuk ott sem volt nyugodt, állandóan zaklatták őket. Idős édesanyja nagyon beteg volt, nem vállalkozhattak a tengeri utazásra, ezért a belga királyi családtól kért segítséget, hogy egyelőre maradhassanak Brüsszelben. Zsuzsanna kitanulta a csipkeverést, és hamarosan egy kis üzemet nyitott. Miután édesanyja meghalt, 1853 tavaszán két leányával kiutazott New Yorkba. Ott is csipkeverő műhelyt nyitott, ruhavarrást vállalt, fáradhatatlanul dolgozott a gyermekeiért. Leányait is munkára, önállóságra nevelte. Tüdőbetegsége kiújult, és 1854. június 29-én meghalt.

Gróf Teleki Blanka erdélyi születésű hölgy felvállalta a nők nevelését; szellemi műveltségük fejlesztését tartotta elsődlegesnek. Ő volt az első magyarországi óvodák megalapítójának, Brunswick Teréznek az unokahúga, és aki mindenben követte nagynénje nyomdokait. Fiatalon Münchenben és Párizsban festészetet, majd Budán Ferenczy Istvánnál szobrászatot tanult. 1846-ban magyar tannyelvű leánynevelő intézetet nyitott Pesten. Ez az iskola számít az első olyan magyarországi leányiskolának, ahol szakszerű oktatás folyt. A kiváló tanárok között volt Vasvári Pál (történelem), Hanák János (természetrajz) és Leövey Klára (nevelőnő). A szabadságharc alatt 1848 decemberében kénytelen volt az intézetet bezárni, Leövey

Klárával együtt előbb Debrecenbe, Nagyváradra, majd a Szatmár megyei pálfalvi kastélyba menekült. Önkéntes ápolónőnek jelentkezett különböző hadikórházakban, majd a szabadságharc bukása után részt vett a forradalmárok rejtegetésében, a menekülő honvédek megsegítésében. 1851-ben Bécsben elfogták, és Pestre szállították. 1853-ban a haditörvényszék 10 évi várfogságra ítélte, amelyet Brünnben, Olmützben és végül Kufsteinben töltött le. Leövey Klárát 5 évi rabságra ítélték. Miután 1857. május 11-én amnesztiával szabadult a kufsteini börtönből, már többé nem tért haza, Ausztrián át Franciaországba utazott, és hűgánál talált menedéket. Ott is sokat segített a menekülteknek, a rászorultaknak. Párizsban érte a halál 56 éves korában, 1862-ben. Földi maradványait 2008-ban hozták haza, és Mártonvásáron, a Brunswick család kriptájába temették.

Leövey Klára a tanításban, a menekülésben és a bujdosó honvédek megsegítésében is állandó társnője volt Teleki Blanka grófnőnek. Miután a börtönből szabadult, visszatért Erdélybe, ahol nevelőnői állást vállalt. Ő indította el a *Máramarossziget* c. folyóiratot, amiben rendszeresen közölt, de gyakran írt más folyóiratoknak és újságoknak is. 70 éves korában újra Budapestre költözött, több cikket írt a lapokba, de már nem tudott teljesen beilleszkedni. 1897. április 8-án egy omnibusz halálra gázolta. Földi maradványait Máramarosszigeten a református temetőben helyezték örök nyugalomra.

A szabadságharc kiemelkedő egyénisége volt Bohusné Szögyény Antónia. Kiváló műveltséggel rendelkezett, öt nyelvet beszélt, zongorára Liszt Ferenc tanította. Bohus Jánoshoz ment férjhez, és a világosi kastélyba költöztek. Itt tárgyalt 1849. augusztus 12-én Görgey Frolov tábornokkal, a cári erők vezérkari főnökével a feltétel nélküli fegyverletételről. A világosi kastélyban Bohusné tábori kórházat hozott létre, ahol a sebesülteket ápolták, élelmezték, s szükség esetén ruhákkal látták el; az elhunytakat eltemették, hozzátartozóikat értesítették. A bebörtönzött honvédek megsegítése érdekében Bohusné adakozásra szólította fel embertársait, nemcsak az aradi várban raboskodók, hanem a Komáromban, Kufsteinban, Olmützben, Josephstadtban sýnylódó honvédek is részesül-

A szabadságharc kiemelkedő egyénisége volt Bohusné Szögyény Antónia. Kiváló műveltséggel rendelkezett, öt nyelvet beszélt, zongorára Liszt Ferenc tanította. Bohus Jánoshoz ment férjhez, és a világosi kastélyba költöztek. Itt tárgyalt 1849. augusztus 12-én Görgey Frolov tábornokkal, a cári erők vezérkari főnökével a feltétel nélküli fegyverletételről. A világosi kastélyban Bohusné tábori kórházat hozott létre, ahol a sebesülteket ápolták, élelmezték, s szükség esetén ruhákkal látták el; az elhunytakat eltemették, hozzátartozóikat értesítették. A bebörtönzött honvédek megsegítése érdekében Bohusné adakozásra szólította fel embertársait, nemcsak az aradi várban raboskodók, hanem a Komáromban, Kufsteinban, Olmützben, Josephstadtban sýnylódó honvédek is részesül-

tek segélyben. Az osztrák titkosszolgálat emberei többször is házkutatást tartottak a kastélyban, nem nézték jó szemmel a raboskodó honvédek segítségét. Gazdag jótékonyági tevékenységet fejtett ki, óvodát szervezett, bölcsődét nyitott a rászorulóknak, iskolát szervezett a vakok számára, amelyeket saját költségén tartott fenn. Mozgósította a község parasztasszonyait, -leányait, varrodát nyitott számukra, s az anyagi alapot ő biztosította. A varrás mellett elbeszélgetett a falusi nőkkel a gyermeknevelésről, a higiéniai szabályok fontosságáról, a betegségek megelőzéséről, a háztartás vezetéséről. 1890. január 5-én halt meg Pesten, földi maradványait a világosi családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. A helybeli lakosság szobrot emelt emlékére, amelyet 1910. október 16-án lepleztek le. Bohusné Szögyény Antónia alakja és tevékenysége sok művészt megihletett, köztük Renner Kálmánt, aki bronz domborműven örökítette meg, valamint Józsa Judit kerámia-művészt is.

A szabadságharc alapvető kihatással volt számos nő életének alakulására. Volt, aki testi épségét, életét kockáztatta a csatatéren, másoknak várfogság vagy emigráció jutott osztályrészül. A nők életének későbbi alakulása azonban gyakran azt mutatja, hogy közéleti szereplésüknek a férfiakénál is komolyabb, tragikusabb és visszafordíthatatlan következménye lett, ezért is méltók az utókor figyelmére, emlékeztére és megbecsülésére.

Könyvészet:

- Bohus László: *A fegyverletétel háziasszonya*, in: *Magyar Nemzet*, 1998. augusztus 8.
 Bőjthe Jolán: *Kisdédvadásunk múltjából*, in: *Korunk*, 1977. július
 Demény Lajos és mtsai: *1848 – Arcok, eszmék, tettek*, Kriterion, Bukarest, 1974.
 Hegyesi Márton: *Bihar vármegye 1848–49-ben*, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 1999.
 Jókai Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor: *Negyvennyolcz. A magyar szabadságharc 1848–49-ben*, Révai Testvérek, Bp., 1898.
 Kalapis Zoltán: *Negyvennyolcnak nagy idejében*, Forrum Könyvkiadó, Novi-Sad, 1998.
 Katona Tamás: *Az aradi vértanúk 1-2.*, Európa Könyvkiadó, Bp., 1983.
 Kovách Géza: *Az emlékező város*, Alma Mater Alapítvány, Arad, 1999.
 Mazalik Alfréd: *Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményei a történelmi Máramarosban*, Máramaros Publ. és Műv. Egylet, Máramarossziget, 1999.
 Mózer István: *Az aradi Szabadság-szobor kálváriája*, Réthy és Réthy Bt., Szeged, 1999.
 Pávai Gyula: *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc aradi emlékei, emlékhelyei*, Lutheránium Kft., 1998.
 Pintér Lajos: *Az aradi tizenhárom vértanú*, Politikai Könyvkiadó, Bukarest, 1973.
 Puskel Péter: *Bohusné Szögyény Antónia*, in: *Jelen*, 1998. máj. 9.
 Pusztaszeri László: *Monte Carlo grófja*, in: *Magyar Nők Lapja*, 1991/3.
 Serdiült Benke Éva: *Magyarhon fényes csillaga*, Bohus Antónia, Világos nagyasszonya, in: *História*, 2009. március, p. 44–49.
 Supka Géza: *Nemzet és emlékezet 1848–1849*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1985.
 Szilágyi Rita: *Nők a szabadságharcban*, Duna International Könyvkiadó, Bp., 2012.
 Vostinar Teodor: *Monografia comunei Șiria*, Arad, 1996.

Hitélet

Simon Réka

A TALÁLKOZÁS ÖRÖME*

16. A tizenegy tanítóány pedig elment Galileába arra a hegyre, ahova Jézus rendelte őket.

17. És amikor meglátták őt, leborultak előtte, némelyek azonban kételkedtek.

18. Jézus pedig hozzájuk lépett, és így szólt: Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön.

19. Menjete el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében,

20. tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.

Tisztelt Ünneplők! Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

A találkozás örömeiben Jézus megszólít, és békességet, bátorságot, lendületet ad nekünk.

Jó az, ha bátorságot kapunk, mert annyi minden miatt hajlamosak vagyunk elbizonytalanodni, megijedni, félni. A félelem pedig megbéklyóz. A félelem kötele nem enged haladni, odakötöz egy-egy ponthoz a világban, az életünkben.

A találkozás örömeiben felerősödnek emlékeinkben pontok: örömteliek, amelyek indítottak, erőt adtak, tele voltak szeretettel; gyökerekkel

mege erősítve indítottak a jövő felé; pontok, amelyek hálaadásra késztetnek.

Emlékeink közt azonban felerősödnek olyan pontok is, amikor éppen a megkötöttség nyugtalanságát éltük meg. S mint az örömteliek, úgy ezek is olyan elevenek, mintha most történnének. Emlékek, amelyek elevenen élnek még mindig. Ha voltak segítőink, akikből merítve meg tudtunk szabadulni a megkötöző béklyókból, akkor ezeknek az emlékeknek a nyugtalansága belefoszlott a békébe. Abba a békébe, amely olyan nagyra akar nőni bennünk, hogy betöltse az egész életünket.

Jézus megszólít, és szavaiban erős bátorságot is kapunk tehát.

Nem tudom, hogy a tanítványok, az a 11 ott, érzett-e bátorságot. Szerettem Máté evangélista őszinte hangját, amikor elmondja, hogy ott a hegyen voltak közöttük némelyek, akik kételkedtek. Ez a szó még egyszer fordul elő az Újszövetségben, mégpedig akkor, amikor az 5000 ember megvendéglése után Jézus a tengeren jár, és az Ő hívására Péter is elindul felé a vízen járva, de amikor az erős szélre figyel, süllyedni kezd, Jézus gyorsan megfogja őt, és megkérdezi: Kicsinyhitű, miért kételkedtél?

Mire figyeltek ott a hegyen a 11 közül azok, akik kételkedtek? Mire figyeltek Jézus helyett? Jézus feltámadása után Máté közvetlenül erről ír, és be is fejezi az evangéliumát, nem ír Jézus mennybemeneteléről, mintha fontosabb információ lenne a történetet lezáró mondatban az, hogy az Úr ott van gyülekezetével a világ végezetéig. Jézus feltámadása után, amikor ott látták Őt a hegyen a ta-

nítványai, milyen eleven emlékek béklyóztak meg némely tanítványt, amelyek nem engedték, hogy higgyenek, és leboruljanak előtte? Milyen béklyós emlékek, amelyek nem engedték, hogy megélik azt a jelen időt, amely Jézus szavaiból árad most is felénk, amikor így szól: Veletek vagyok...

A találkozásunk örömeiben megelevenednek bennünk régi pillanatok. Ugyanakkor az eltelt évek, az eltelt idő hihetetlen tömegével itt nyargalászik közöttünk – hihetetlen, hogy mennyi év telhet el ilyen gyorsan, hogy közben mégis úgy érezzük az emlékek és megelevenedő érzések között, mintha az egész csak tegnap lett volna.

Hálát adhatunk az eltelt évekért, az időért, amit kaptunk, valamint az időért, ami még ránk vár.

Amikor Jézus a tanítványaihoz beszélt azon a hegyen, útmutatást adott nekik a továbbiakra nézve. Olyan, mintha túl lennének az érettségin, és a nagybetűs élet felé nyitná ki nekik az ajtót. Kb. 3 évig tanultak és tapasztaltak Jézus mellett. Ott a hegyen útnak indítja őket Mesterük. Összegzi az átadott ismereteket, de emlékezteti őket minden olyan megélt tapasztalatra is, amelyről elég csak annyit mondania: én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.

Megélték a csodákat, Isten hatalmát, hegyezték a fülüket a tanításra – habár még nem értették igazán, nem tudták átgondolni a szerzett és megélt ismeretanyagot. A Szentlélek hozta el nekik a megértést, az állandó újragondolást és az alkalmazást. Ő hozott célokat és lendületet.

Amikor 18 évesen továbbindultam alma materemből, sok ismeret és tapasztalat kavargott bennem, és idővel üledni is kezdtek ezek. Ami kevésbé volt fontos, az sajnos alulra került, és a mai napig nehéz előásni. De mindaz, ami kedves volt, amiben öröm volt – no, meg az említett néhány béklyós emlék –, ezek mind könnyen elérhetőek maradtak.

Ismereteim és tapasztalataim voltak. Mert nemcsak információkat kaptunk, tudást, hanem példát és bölcsességet is – sokat. Iránymutatást kaptunk arra, hogy emberek legyünk és emberek maradjunk. Nincs ennél fontosabb hívás az életünkben. Jézus ezt kívánja a tanítványaitól, amikor útra indítja őket: teremtett emberségükkel, a gonosztól

Ökumenikus-szentmise a belvárosi minorita templomban

terhelt bűnöktől újra és újra megszabadulva, szabadon közeledjenek embertársaik felé, és adják át nekik is ezt a szabadságot, amelyet Jézustól kaptak, amelyet mi is tőle kapunk.

A találkozásunk örömeiben hálát adhatunk, amiért tanáraink és nevelőink is megalapozták bennünk, hogy emberekként induljunk neki életünknek, az Isten akaratából kapott emberségünk legjavát megélve. És hálát adhatunk a nyargalászó időért, az eltelt évekért, hogy ez mind teret engedett számunkra, hogy embertársak legyünk, hogy felebarátok legyünk.

Hálát adhatunk a megélt emberségért, eddig megélt női vagy férfi sorsunkért, a mellénk szegődött emberekért, a kapott kapcsolatokért és a megküzdött kapcsolatokért. Hálát adhatunk öregekért és gyermekekért, akik az életünkben kísérték, kísérnek. Hálát adhatunk a családjunkért, amelyből származunk, ahonnan elindultunk. Hálát adhatunk a családjunkért, amelyben élünk. Hálát adhatunk, ha megélhettük, megélhetjük, mit jelent Isten szava a házasság szövetségéről, amikor a társat segítő társnak nevezi. Hálát adhatunk a szereteteli emlékekért, de még a béklyós emlékekért is. Igen, a találkozásnak ez az öröme Isten előtti leborulásra is készítet: hálát adni, megköszönni, hiszen annyi minden történt. De könnyörgésre is indít, mindazért, ami már mögöttünk van, vagy ami még előttünk van. Hálaadás és könnyörgés mindazért, ami az életünket betölti.

Jó az, hogy Jézustól kaphatunk békességet is. Nem olyat, mint az a béke, amit azok éreznek vagy kívánnak, akik Jézus nélkül élik az életüket. Hanem olyat, amiről Jézus maga mondja: Békességet hagyok nektek, az én békességemet adom nektek, de nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja. Ne nyugtalanodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen! (Jn 14,27)

Jézus békéje azért más, mint a világ békéje, mert a világ – úgy általában – nem számol Istennel, Isten jelenlétével, hatalmával, állandóságával, nem számol Isten féltő szeretetével. A világban úr a gonosz, és elhiteti az emberekkel azt, hogy nem kell számolniuk Istennel, elég, ha csak helyet szorítanak neki valahol az életük egy-egy részében, vagy a nap 24 órájának x percében.

Hogy az Isten szeretetéből kapott szabadságunkból lopkodó gonosz mit hazudik a világról és az életről, az sosem lehet irányadó számunkra, mert az ő kommunikációját eleve a hazugság jellemzi.

Döntő viszont, hogyan értelmezzük Jézus beszédét a világról. Az Újszövetség eredeti nyelvében, az ógörög népies változatában ugyanis ez a „világ végezetéig” kifejezés többet jelent, mint ahogy a magyar fordítást forgathatjuk gondolatainkban. Itt Jézus nem kozmoszról beszél, hanem aiónoszról, éonról, világkorszakról. A világmindenségnek arról a korszakáról beszél, amelyet az Ő jelenléte jellemez, és amely a béklyós bűn meghatározó hatása alatt áll. E világ végezete pedig itt Jézus szavaiban ennek a világkorszaknak a beteljesedését jelenti. A beteljesedés, és ilyen értelemben a világ lezáródása pedig Jézus Krisztus visszajövele.

Abban a békében, amit Jézus ebben az igeszakaszban is nyújt felénk, ismeret van: kijelenti nekünk, hogy ezt a világot az Ő jelenléte hatja át, és Ő mindig itt van – itt volt, jelen van, és itt is marad. Amikor ez a világ véget ér, az nem pusztulás, hanem olyan beteljesedés, amely továbbmutat: a beteljesedéssel még közelebb vonz minket magához.

Jézus tanítványaként az érettségi örök időre nyíló távlatra indít. Ez tehát az a lendület, amelyet Jézus ad nekünk.

Bátorság, békesség, lendület. Hol van mindez, és hol vagyok én?

A találkozásunk örömeiben lehetőséget kaptunk Isten jelenlétének is örülni, az Ő megtartó kezében együtt találkozni. Bárhonnan indultunk, bármerre jártunk, és bárhol is tartunk most életünkben, az Ő kezében együtt vagyunk egymással és vele.

Mi, akik ugyanabban a fészekben nevelkedtünk, hasonló módon kaptunk iránymutatást arra nézve, hogy emberek maradjunk életünk során, hiszen arra teremtett minket Isten, és ezt az utat akarja nekünk. Nem vagyunk a félelem gyermekei, nem vagyunk egymásnak farkasai, ellene mondhatunk a hazugság urának, mert Jézus szabadságából élhetjük életünk idejét.

Jézus, aki magára vette bűnünket, s e világ gonosz ura béklyójából megszabadított, Ő tud nekünk felszabadult életet adni, valamint időt, hogy megéljük vele életünk minden pillanatában, hogy itt van, jelen van, vele öröm és békesség van. Ámen.

**Elhangzott 2019. szeptember 21-én az arad-belvárosi minorita templomban a XV. Véndiák-találkozó alkalmával*

RUTH TÖRTÉNETE

„NÉPED AZ ÉN NÉPEM, ÉS ISTENED AZ ÉN ISTENEM.” (RUTH KÖNYVE 1,16)

A világirodalomban számtalan olyan írásmű készült, amely gyakran valós történetet dolgoz fel családragényként. Érdekes, fordulatokkal teljes történetek – olykor hosszú sorozatokban –, valódi szenvedélyek, igaz örömök és bánatok, nagy szerelmek és csalódások vagy éppen tökéletesen boldog pillanatok elevenednek meg egy-egy család életét megjelenítő műben. Van azonban számos olyan, írói fantáziából született alkotás is, amely rövid idő múltával a történelem sülyesztőjébe került. Ruth könyve viszont egy olyan család-történetet leíró könyv, amely nem hiányozhat az üdvtörténet eseménysorozatából. Sok tanulságot szolgáltat a Bibliát tanulmányozó hívő emberek számára. Isten jónak látta, hogy ez a könyv bekerüljön a Bibliába, hiszen az a történelmi szakasz, amelyet megörökít Ruth könyve, beletartozik a Megváltó földre jöttét megelőző eseménysorozatba, szereplői benne vannak Jézus Krisztus nemzetségi táblázatában.

A történet Betlehemből indul, és oda is tér vissza. Nem nagyon van ember a földön, aki ne hallotta volna Betlehem városának nevét. Fontos eseményként lehet megemlíteni, hogy az idei esztendő augusztusában Călin Bibarț aradi és Anton Salman betlehemi polgármester az aradi Kultúrpalotában ünnepélyes keretek között írták alá a két város közötti testvérvárosi szerződést. Érdekesség, hogy Arad lett Betlehem 99. testvérvárosa. Anton Salman polgármester ünnepi beszédében kiemelte a népek közötti békés együttélés fontosságát, majd egy különösen fontos mondat hangzott el részéről: „Isten egykor Betlehemből elküldte Fiát e földre, és ez teljesen megváltoztatta a világot”! Tökéletes, kifogástalan valóságot megfogalmazó mondat! Betlehem jelentése magyarul: „kenyér háza”. Jézus Krisztus, aki egykor Betlehemből érkezett e földre, önmagáról jelentette ki: „Én vagyok az élet kenyere, ha valaki eszik ebből a kenyérből, él örökké!”

Ruth könyvének eseményei a bírák korában történnek, amikor Izrael országa még egyben volt. Minden törzs a honfoglalás alkalmával megkapta a maga részét. Betlehem környékét Júda törzse birtokolta. Az ő életükben is megvolt a „szellemi

hullámvasút”, hol hűségesek voltak az Úrhoz, hol hátat fordítottak neki. Ilyenkor gyakran utolérte őket is Isten sújtó keze, hogy visszafordítsa a népet az eltévelyedéstől. Nos, az Úr megvonta egy időre az esőt, szárazság és éhínség köszöntött erre az országrészre. Az Úrtól jövő, figyelmeztető megpróbáltatásoknak a hívő ember életében azt kell eredményezniük, hogy szorosabbra fogják imaéletüket, és buzgóságosan kérik az Úr szabadítását. Itt nem ez történt. A Betlehemből lakó Elimelek és családja – felesége, Naomi, valamint két fia, Kiljón és Mahlón – egyszerűen gazdasági menekültként otthagyták hazáját, nemzettársait, és Moáb földjére költözött. Miután ott megfelelő lakhatási lehetőséget találtak, gazdaságilag megszervezték életüket, a család jövőjét teljesen ott képzeltek el. Egy idő után Kiljón bejelentette szüleinek, hogy megtalálta élete párját a moábi leány, Orpa személyében. Öröm volt a családban, megtörtént a házasságkötés, majd bizonyos idő elteltével Mahlón is rátalált szíve választottjára, a csinos és szorgalmas moábi Ruthra. Nos, úgy tűnt, hogy sikerrel járt az áttelepedés Moáb földjére, életük „egyesbe jött”, nem kellett Betlehemből átvészelnie a szűkös időket. Különös jelentőséggel bírt a családban a hithű, istenfélő anyós, Naomi példamutató élete. Menyei is nagyon megszerették látva ragaszkodását az Örökkévaló Istenhez. A kiegyensúlyozottnak tűnő életviszonyok mellett, egy ponton Isten mégis közbeszólt, mert meghalt az édesapa, Elimelek. Gyász borult a családra. Naomi özvegy maradt... no, de ott vannak támaszként fiai és menyei. Amire viszont a legkevésbé számíthattak, váratlanul meghalt Kiljón is. Fiatal házas, még a gyermekáldást sem érheték meg, és az anyós után Orpa is özvegy maradt. A család drámája itt nem állt meg. Nem sokkal ezután tragikus hirtelenséggel meghalt a második fiú, Mahlón is. Az ő fiatal felesége, Ruth is özvegy maradt. Naomit istenfélő erősen gondolkodásra késztette. Végül is rádöbben, hogy Isten keze van az események hátterében, és hova menekülhetett volna jobb helyre, mint újra Isten kezébe, vissza a kenyér városába, vissza Betlehembe. Útra kelt, és menyei – ragaszkodva hozzá – vele tartottak.

Ekkor Naomi felvetette a lehetőséget, hogy térjenek vissza népükhöz, hiszen még fiatalok, férjhez mehetnek újra, kiteljesedhet életük. Egy idő után Orpa, könnyezve bár, de búcsút intve neki visszatért népéhez és „rég-i isteneihez”. Ruth viszont tovább folytatta útját Naomival Betlehembe, és csodálatra méltó fogadalomtétel hangzott el ajkáról: „Mert ahova te mégy, oda megyek, ahol te megszállsz, ott szállok meg. Néped az én népem, Istened az én Istenem!” Megérkeztek Betlehembe, és az ott lakók felismerték Naomit, köszöntötték őt mint hazatérőt. Erre Naomi válaszában világossá tette visszajövetelének egyértelmű okait: „Ne hívjatok engem Naominak (névének jelentése: kedvenc), hívjatok inkább Márának (keserűség), mert nagyon megkeserített engem a Mindenható. Egész családommal mentem el, és kifosztottan hozott vissza az Úr!”

Nos, az Úr újra kegyelmes volt népéhez, megjött az „életmentő eső”, újra volt termés a földiken, és ők éppen az árpaaratás kezdetén érkeztek vissza. Elkezdődött új, betlehemi életük, és Ruth azt mondta anyósának, hogy ki szeretne menni a mezőre kalászt szedegetni. Történetesen a volt apósa, Elimelek nemzetségéhez tartozó Boáz szántóföldjére lépett. Boáz jómódú ember volt. Az aratást munkásokkal végeztette. Amikor kilátogatott a munkamezőre, és látta, hogy egy fiatal asszony szorgoskodik a földön, az aratók felügyelőjétől érdeklődött az asszony kiléte felől. Így megtudta, hogy ő az a moábi származású fiatal özvegy, aki Naomival érkezett vissza Betlehembe. Ekkor kedvesen és barátságosan meghívta és bátorította további szorgalmas munkára saját területén. Amikor Ruth kissé meglepődve arról érdeklődött, hogy mi a magyarázata ennek a barátságos fogadtatásnak, Boáz közölte vele, hogy aprólékosan elmesélték neki, milyen odaadó és szeretetteljes magatartást tanúsított anyósával szemben, és hajlandó volt érte akár szülőföldjét is otthagyni. Ezután megható percek következtek, egy sokatmondó áldáskérés hangzott el Boáz részéről Ruth életére vonatkozóan: „Fizessen meg néked az Úr, legyen bőséges jutalmad az Úrtól, Izrael Istenétől, akinek szárnyai alá jöttél oltalmat keresni!” (Ruth 2,12) Este egy vékára való árpával érkezett haza Naomihoz, aki világossá tette, hogy a mező gazdája, Boáz, közeli rokonuk.

A mózesi törvények között szerepelt egy olyan rendelkezés, hogy az elhunyt férfi első ágú rokonának feleségül kell vennie az elhunyt özvegyét, hogy megóvja a kihalástól családját. Boáz a szokása szerint a városkapuba hívta azt a legkö-

zelebbi rokont, aki jogosult lett volna arra, hogy megvásárolja azt a szántóföldet, amely örökség szerint Naomi férjének birtoka volt, és eladóvá vált. A hitelesítés érdekében 10 embernek is ott kellett lenni a város vénei közül a kapuban. Ekkor mondta el Boáz a rokonnak, hogy ő a legközelebbi, aki jogosult arra, hogy megvegye a szántóföldet, amire a rokon bátran igent mondott. De amikor azt is közölte vele Boáz, hogy a mózesi törvények alapján a moábi Ruthot, a megholtak a feleségét is el kell vennie feleségül, hogy fenntartsa az elhunyt nevét, ezt már nem vállalta. A vásárlási jog így átszállt Boázra, aki a hitelesített szerződés alapján átvette Elimelek örökségét, valamint fiának – Mahlonnak – özvegyét, Ruthot. A vének a megegyezés után áldást is mondtak a jövőre új párra, amint az általában a házasulandók életében történik: „Adja az Úr, hogy ez az asszony, aki a házadba megy, olyan legyen, mint Ráhel és Lea, akik ketten építették fel Izrael házáat.”

Drága magyar testvéreim! Fontos tudomásul venni, hogy az áldásokért való hálaadás mindig az áldások adójára – az Örökkévalóra – kell, hogy irányítsa figyelmünket. Ez történt Naomi esetében is, amikor környezete úgy nyilatkozott: „Áldott az Úr, aki nem hagyott most téged rokon támasz nélkül! Legyen híres a neve Izraelben.” Nos, a további áldás nem is maradt el, mert a házasságot az Úr gyermekkel ajándékozta meg. Az újszülött neve Obéd, jelentése magyarul: „szolgálatban álló, Istent imádó”. Amint később kiderült, ő lett Izrael jeles királyának, Dávidnak nagyapja, akinek nemzetségi ágán, amikor betelt az Örökkévaló által meghatározott történelmi idő, Jézus Krisztus e földre jött. Tanulsága ennek az esetnek, hogy Istennél nincsen személyválogatás, s ahogy a moábi Ruthal csodát tett, a mi drága magyar népünket is ki tudja emelni a veszedelmek tüzeiből, és áldásával tud elhalmozni. Egyedüli feltétel, hogy Jézust a szívünkbe kell fogadni, és Isten Reá való tekintettel lecsendesítheti a körülöttünk tomboló viharokat, és boldog jövőt adhat a mi népünk számára is.

JÉZUSRÓL A KOCSMÁBAN

Egyik vasárnap igen megcsappant a templomlátogatottság, alig voltunk tizenöt fölött, amire azt mondják viccesen, illetve egyszer azt mondták, hogy többen vannak a kocsmában, mint itt. Mindjárt átmegyek, és ott fogok prédikálni, gondoltam magamban. Aztán elképzeltem, hogyan is csinálnám.

A füstös kocsmában csak a plazmatévé panoramikus monitorja világított. Páran lehettek fogyasztók, imitt-amott egy-egy hangosabb szó is elhangzott. Egy Bucegi sört kértem, poharat is hozzá, aztán leültem a tévével srégvizavi egy székre. Unottan bámultam a focimeccset, mert nem ismertem a csapatokat, nem is értek a focihoz. Valaki odaült mellém. Kivel tart? – kérdezte. Fel sem néztem, úgy válaszoltam: a kékekkel. A kékek a pirosakkal játszottak, valami ilyen szinten megy nálam a foci. Jó csapat – hörgött az arcomba egy középkorú férfi, akinek leheletéből éreztem, hogy egy monopol és minimum egy sör után van. Vizenyős, savószínű szemekkel meredt rám, talán arra kereste a választ, mit is keresek én itt, a kocsmában, talán valami egyebet akart kérdezni, majd végül is tekintete a Bucegi sörre esett, és a pohárra, hiszen nem szokás pohárból inni a sört, csak üvegből, mert az a vagány, a poharat csak az urak használják. Gondolhatta. Kér egy pohárral? – kérdeztem. Neeeeehhhmm. Köszönöm – mondta, és a kezében levő sörre mutatott. Nekem van. Csak a poharat nézte? Igen. Bólintott. Olyan úri dolognak találja? Megint bólintott. Pedig nem vagyok úr. Nekünk, keresztényeknek, tudja, egy urunk van, és az Jézus Krisztus. Mindig is mondom, amikor azt hallom, hogy egy asszony úgy beszél a férjéről, hogy „az uram”. Erre felkapta a fejét. Én a poharamba kortyoltam. Mintha üveg-pohár tört volna szét a cementpadlón, úgy csengett Jézus Krisztus neve a kocsmában. Megint belebámultam a plazmába. Nem szólt semmit. Tudja, én is hívó ember vagyok – mondta. S tekintete összetalálkozott az enyémmel. Tudom – feleltem. Azért vagyunk itt. Áhhhh. Nem érti ezt maga! Sóhajtott, és beleivott az üvegbe. Én nem szoktam Bucegi-ot inni. Mert? Nem szeretem. De a Bucegot ismeri? (Eredetileg Bucegi az is, vagy később Carpați, csak becézték.) Pillanatra meg-

hökkent, ahogy az ismerős szót hallotta, de nem sör, hanem valami más, de mi is? Ismerem – felelte. De még nem tudta, hová is tegye a kifejezést. Segítettem. Emlékszik, a régi teherautó. A csőrös, sötétkék. Hát persze! – kiáltott fel, s örömeiben megveregette a vállam, mintha kis pajtások letünk volna. Hogyne, már az anyatejjel magamba szívtam, hogy kell vezetni meg szerelni. Felcsillant a szemem. Persze, volt benzines is belőle, de ott, ahol én voltam katona, még dízel változata is volt. Egy hatötvenes traktormotor volt benne. Azt hiszem, szovjet mintára másolták le. De erre már nem emlékszem. Jaj, mennyi napraforgót meg búzát hordtam én avval. Sokat vezettem olyat. Tudja, még a kollektív idején – emlékezett vissza. Mosolyogtam. Hagytam, hogy beszéljen. Maga traktorista? Igen. Az vagyok már vagy isten tudja, hány éve. Örülök, hogy összetalálkoztunk. Igen? Igen – feleltem. Tudja, a fiam, az olyan kíváncsi természetű, és egy alkalommal mezőgazdasági gépek mellett mentünk el, és megkérdezte, hogy az mi. Mondom, szénaforgató. És az ott mi rajta? Kardántengely. És az mire jó? Hát, azt egész pontosan nem tudom, azt viszont igen, hogy miért nevezik kardántengelynek. Megelégedett avval a válasszal. Tudja, kezdtem, én nem tanultam gépészetet. Kevés mechanikai ismeretem van. A Buceagról jut eszembe, hogy annak is volt az alján egy kardántengely, ami hátul egy dobba futott. Amikor gyerek voltam, mindig nagy érdeklődéssel figyeltem, ahogy a kardán forog, és ott, abban a titokzatos dobban valamit csinál, de nem tudtam, hogy mit. Később elmondták, hogy az a kiegyenlítő. Differenciálmű. Ahogy a szakik mondják. A motor tengelyét összeköti a hátsó tengellyel a kardán. Mert ott hátul is kell ám az erő. Kell összekötőnek lennie. Még jó, hogy van Összekötő. (A beszédben ugyan nem lehet nagybetűt érzékeltetni, de igyekeztem nagyobb hangsúllyal mondani az Összekötő szót.) Amikor az autó fordul, akkor a belső kerekek szinte állnak, vagyis kevesebb utat tesznek meg, mint a külsők. A kiegyenlítő áttesz a motorról a nyomatékot a kerekekre, és kiegyenlíti, hogy a nyomaték ugyanakkora maradjon, a fordulatszám viszont különböző. Belekortyoltam a sörbe. Közben a traktorista bólogatott. Csak tud

akkor valamit a mechanikáról! Csak vázlatosan. De elég is, gondolom, nem kell nekem mindenhez érteni. Tudja, erről a kardánról jut eszembe, meg a kiegyenlítő szerkezetéről, hogy végül is maga említette, hogy hatötvenes motor van benne, de mit ér a lóerő, ha nincs a kerekeken. Erre való a nyomaték. Én is ezt szoktam mondani. Mit ér a nagy, erős hit, ha nincs a kerekeken, ha nincs az életben applikálva. Szándékosan használtam ezt a félromán kifejezést. Most már derengett, miért is beszélek a Buceagról, kardánról, kiegyenlítőről. Maga mondta, hogy hívó ember. Nem igaz? Bólintott. Olyan, mint amikor beindítjuk a traktort, a motor jár, de egyelőre nem sok hasznát vesszük, mert a kerekeket nem forgatja, míg nincs a sebességváltó üzemeltetve. Sebességbe rakva. Mondtam hétköznapi nyelven. Tudja, most pünkösöd jön. S a sörösüveggel a templom felé mutattam. Ott minálunk. És azt ünnepeljük, hogy Isten a Szentlelket elküldte nekünk. Vagyis, mondjam úgy, sebességbe akar rakni bennünket, hogy ne csak a motor járjon, hanem a kerekek is forogjanak. Fordulja-

nak. Tudja, Jézus Krisztus szeretne a kormánynál ülni. Bólogatott. Mit csináljunk, ez van. Sóhajtott. Mit csináljunk? Ismételt meg a kérdést. El kell engedni a kuplungpedált, és elindul. Nem nyomni kell, erőlködni, hanem a kuplungpedált visszaengedem, ez igazán nem megerőltető. Hagyom, hogy Isten szeressen. Mosolygott. Kicsit zavarta ez a traktoros hasonlat. Megittam a sörömet. Kezet nyújtottam. Szótlanul szorította meg a kezem, csak én mondtam búcsúzóul, hogy Isten áldja. Isten neve ugyan gyakran van itt emlegetve, ezek között a falak között, de nem ebben az összefüggésben. Ezt én is tudtam. A traktorista másnap felült a hatötvenesre. A kocsifeljárón hörögött a dízelt néhány percig, mögötte, mint valami óriáspók, a permetező szerkezet csápokra emlékeztető karjai. Mielőtt felengedte volna a kuplungot, arra gondolt: lehet, hogy bolond ez a pap egy kicsit, de azért érdekes, amit mondott. Azzal gázt adott, és fekete füstfelhőt hagyva maga után kiment a földekre.

Helytörténet

Ujj János

AZ ARADI KÖZSZÁLLÍTÁS KETTŐS ÉVFORDULÓJA

A 19. század eleje a lakosság száma növekedésének felgyorsulását, s ezzel együtt az európai, amerikai városok területi kiterjedésének növekedését is jelentette. Ez az orvostudomány fejlődésének, a higiéniai állapotok javulásának, a járványos betegségek ritkulásának tudható be. A vasút megjelenése magával hozta a közlekedés felgyorsulását. A személyvonatok indulását tömegeknek kellett elérniük, s az oda szállítást a városokban az addig használt bérkocsikkal már nem lehetett lebonyolítani.

A lóvasutat elsőként a nagy területen fekvő városokban építették ki. New Yorkban 1852-ben indult be, majd két év múlva Párizsban is. Utána nagyon gyorsan megjelent az európai kontinens belsejében. Pest-Budán 1866-ban nyitották

meg a kötött nyomtávú tömegközlekedést. (A hepehupás, akkor még aszfalt nélküli utakon közlekedő szintén ló vontatta közúti omnibuszhoz viszonyítva, a lóvasút gyorsabb is volt, s nagyobb számú utas egyidejű szállítását tette lehetővé.)

Amikor Arad város lakossága meghaladta a 25.000-et, és területe jelentősen növekedett a peremkerületek (Pernyáva, Séga, Gáj) kiépülésével, felmerült a közszállítás létrehozásának igénye. Azt követően, hogy a város szélén 1851-től kezdett megépülni az első jelentősebb, sok munkást foglalkoztató ipari zóna, a Neuman testvérek szesz- és élesztőgyára, majd malma. A munkahelyen pontos időben kezdődött a műszak, megengedhetetlen volt a késés.

A század 6–7. évtizedében fokozatosan kiépült a vasúti összeköttetés az országgal. Elsőként 1858-ban Pest, majd tíz évvel később végig a Maros völgyén Erdély, azt követően déli irányba, a Bánság felé. Ezzel nálunk is megindult a vasúti személyszállítás, amikor a vonat indulásához vagy érkezéséhez az utazóknak percre pontosan kellett kiérni a vasútállomáshoz. Jelentős számú utazóközönség indult naponta többször a menetrend szerinti járatokhoz, illetve az érkező vonatoktól vissza a városközpont vagy lakóhelyük felé.

A nyugat-európai városokhoz hasonlóan, nálunk is a lóvasút megépítése volt az első célkitűzés. 1868-ban az aradi polgármesteri hivatal partnereket keresett az aradi tömegközlekedés kialakítására. A következő évben alakult meg az Aradi Közúti Vaspálya és Gőztéglagyár Rt. 340.000 forint alaptőkével. Evvel egy személy- és áruszállításra egyaránt alkalmas hálózatot akartak kiépíteni a városban. Az aláírt szerződés értelmében, a szerződő társaság három közlekedési útvonalon ötven éven keresztül volt köteles biztosítani a szállítást. (Mint később kiderült, ez a túl hosszú távra megkötött jogi megállapodás több évtizeden át gátolta a városi önkormányzatot a jóval korszerűbb villamospököledés beindításában. De aláíraskor ki sejtette a század második felének gyors műszaki fejlődését, a motorizáció gyors elterjedését?)

Az aradi közszállítás idén **150 éve**, 1869. október 24-én indult. Mindössze három évet késve követte a pest-budait, a temesvárival szinte egy időben. Aradon akkor avatták fel az első lóvontatású, 1435 mm nyomtávolságú vonalat az állomás és a Szabadság tér (Avram Iancu) között. A pálya útvonala folytatódott az Óvár ténre (Vörös Ökör) nyíló Híd utca végéig, a várba és a Zsigmondházára vezető fahíd lábáig. A nyomtávolság lehetővé tette vasúti kocsik közlekedését is, de a nagyobb tömegű, több vasúti tehervagon egyidejű

terhelését a jelentősebb alépítmény nélküli pálya nem bírta volna el.

A „lóvontatú vasutak” építése szerte az országban elkezdődött, azt központilag a magyar királyi közmunka- és közlekedési minisztériumnak az 1869. április 5-én kelt szabályrendelete dolgozta ki, meghatározva a pálya elhelyezésének módját és helyét a közutakon. Aradon, akárcsak Temesváron, a pálya alapozásakor a közút kőalapját ledöngölték vagy gőzhengerrel tömörítették, arra kereszt- és hosszanti talpfákat fektettek. A lefektetett gerendákat ácskapoccsal vagy méretes szegekkel fogták össze, hogy szét ne csússzanak. A síneket a közút szintjére süllyesztették a követetbe. A sínek között kockakővel rakták ki a lovak számára. A sínpálya egy év alatt készült el.

Az ünnepélyes megnyitó vasárnapra esett, hogy minél többen részesei lehessenek az eseménynek. Azon megjelentek a megye, a város és egyéb intézmények képviselői. A mintegy 40 főnyi meghívott a lóvasút társaság Fő (később Szabadság, ma Avram Iancu) téri irodája előtt gyülekezett és szállt fel a három fellobogózott kocsira. Az út a vasútállomásig és vissza háromnegyed órát tartott. Az utazás az „indóházig” mintegy 20 percet igényelt, megállás, fel- és leszálló utasok nélkül. Utána a szerelvények még kigurultak a Híd utca végéig.

Az úton kétszer történt fennakadás, „midőn egy-egy kocsi kiugrott a sínekről” – írta az *Alföld* napilap. Amint a beszámolóban olvashatjuk, „a főtert, különösen a Fehér Kereszt /szálloda/ előtt, nagy néptömeg lepte el, s várták, hogy nekik is fel lehessen ülni” a járműre. A megnyitó utáni villásreggelen az ünnepi tósztot Pászthory Ferenc helyettes polgármagy (polgármester) mondta, amire Wallfisch Pál, a társaság képviselője (1870-től már elnöke) válaszolt.

A társaság kezdetben mindössze öt kocsit működtetett. Ezeket Bécsből hozatták, „igen díszesen

Lóvasút a Szabadság téren

Érkező kocsi az Andrássy téren

vannak kiállítva és célszerűen berendezve” – írták róluk. A fából készült, vaspánttal erősített zárt kocsik hosszában két oldalon végig fapadok voltak. A két peron viszont nyitott volt, a kocsik vezetői ki voltak téve az időjárás viszonyosságainak. A rugózást a kerekek feletti lemezes rugók (féderek) biztosították. A viteldíj egy utazásra tíz krajcár volt. Néhány év múlva, a forgalom növekedésével s a vonal meghosszabbításával a kocsik számát újabb járművek vásárlásával megnövelték. Később a kiselejtezett kocsiszekrényeket (alváz nélkül) a forgalmasabb útkereszteződésekben fedett megállóként használták. Az egy pályás szakaszokon váltóval ellátott kitérők voltak, ahol a találkozó fogatok elkerülhették egymást. A végállomáson a visszafordulás egyszerű módon történt, a lovakat csak átkötötték a kocsi másik végére. (Napjában többször váltották a lovakat, a végállomáson rövid pihenő is volt.) Éjszaka a lóvasút vonalán tehervagonokkal folyt a szállítás a színház melletti Andrányi raktárig, valamint a Széchenyi gőzmalomba. Mindkét helyen kitérő sín pályát fektettek le a veszteglő vagonok számára.

A lóvasútnak a szerződés értelmében három útvonalát építették ki: a már említett állomás és várhid között, az állomás és a szeszgyár között, arról lefordulva a jószágpiacig. Az állatvásártér a későbbi Tisztviselőtelep végén, a Pécskai/Aurel Vlaicu út mellett volt. Utóbb ezen a területen épült fel az oxigéngyár. (Az eredeti terv szerint erre a Templom és a Pesti utcán, illetve az Allen kellett volna pályát építeni, de az nem készült el.) A vonal teljes hossza elérte a 10,2 km-t, amelyet később 13,6 km-re bővítettek.

A járatok a menetrend szerint negyedóránként követték egymást. Kivételt az 1890-es, Aradon megrendezett, óriási közönségsikert aratott dél-magyarországi ipari és mezőgazdasági kiállítás időszaka képezett, amikor a nagy forgalom miatt az állomás felől tíz percre sűrítették a járatokat reggel 5 és este 11 óra között, illetve 15 percre az éjszaka folyamán. A lóvasúton az állomásra a központból a nap minden szakában ki lehetett jutni. Nem biztos, hogy pontos időben! A menetrend szigorú betartása ugyanis állandó gondot okozott. A szabályzat szerint minden sarkon kötelező volt a megállás, ahol a kocsivezető kürtszóval jelezte az érkezést. Ugyancsak a szabályzat értelmében a kocsisok/kalauzok a megkésett utasokat is kötelesek voltak bevárni.

Az aradiak hamar megkedvelték az olcsó tömegközlekedési eszközt. Az utasok száma évente látványosan nőtt: 1875-ben 271.000, 1893-ban 447.000, 1914-ben 700.000 utast szállítottak. A vonalakon működtetett kocsik száma a 20. század elején elérte a 19-et. A nagy forgalom ellenére, a vállalaton belül nem a közszállítás volt a jól jövedelmező, hanem a téglagyár nyeresége volt a számottevő. A város nyugati határában 200 munkással dolgozó üzem maximális kapacitása évi 8 millió téglát állított elő, amire nagy szükség volt az építési lázban égő városnak. A nyersanyaghoz (agyag és homok) olcsón jutottak hozzá, azt saját területükön termelték ki a Maros árteréről.

A város szennyezése miatt, de elsősorban a közlekedés gyorsítása érdekében a század végén a lakosság többször is kérte az átállást a villamosközlekedésre. (Ennek hatékonysága bizonyítékként ott volt az Aradot megelőző közeli Temesvár, majd Nagyvárad példája. Az előbbi városban, országos premierként, 1899-ben már a gyors és kényelmes villamos jelentette a fő tömegközlekedési eszközt.)

A túl lassú városi közlekedés miatt a Siemens-Schuckert cég pályázatot is beadott a villamosközlekedés megépítésére, de azt kénytelenek voltak elutasítani az 50 évre kötött szerződés érvényessége miatt. Bár a városi tanácsban többször is tárgyalták a villamosközlekedés bevezetését, végül a lóvasút több mint négy és fél évtizeden keresztül működött Aradon. Még a 20. század elején (egyéb híján) is olyan nagy forgalmat bonyolított le, hogy 1908-ban a társaság kérvényt nyújtott be a város vezetőségéhez, hogy egy új útvonal, illetve egy rövid útleágazás (az egy évvel korábban megnyitott hegyaljai motoros vasút állomása felé) kiépítését engedélyezzék. A városi tanács ezeket a kéréseket elvetette.

A kutyaszorítóba került városvezetés áthidaló megoldásként 1908-ban létrehozta az ország első autóbusz-vállalatát, majd ugyanabban az évben, november 29-én megtartották a MARTA (Magyar Automobil Részvénytársaság Arad rövidítése)

Járatok találkozója

automobilgyár alapító ülését. Ezt követően jelent meg az első autóbusz a város utcáin. Ez országos premiernek számít. A Westinghouse gyártmányú francia busz emeletes, 34 férőhelyes (alul 16, felül 18) jármű volt, a gépkocsivezető nyitott fülkéből vezette azt. A szabályzat értelmében az emeleten csak az urak utazhattak, hölgyeknek etikai okokból (ki ne villanjon a bokájuk!) tilos volt felkaspaszkodni a tető nélküli részre.

Az aradiak türelmetlenül várták a jóval gyorsabb járművek menetrendszerű beiktatását a városi közlekedésbe. Az első menetrendszerű autóbuszjárat (ez egy idei másik kerek évforduló!) 1909. június 28-án (idén **110 éve**), vasárnap délből 2 órakor indult a Szentháromság térről a csálai erdőbe, ahol aznap ünnepélyt tartottak. Az útvonalon három megálló volt, az utat ló vontatta locso-

lókocsival portalanították. A járatok félóránként követték egymást.

1914-ig 13 autóbust szerzett be a város, ebből tizenegyet Aradon, a MARTA-ban szereltek össze. A város vagyonában külön alapot képezett az autóbuszos közúti közlekedés fenntartása. A járművek 100 LE-s motorral rendelkeztek, telt gumis kerekük volt. Nagy tömegük miatt nagyon gyorsan tönkretették a kisebb teherbírásra tervezett útburkolatot, ezért 1913-ban újra tárgyalták a villamosközlekedés bevezetését, de végül a háború megghiúsította a terveket.

A busz bevált, az év végéig a lóvasút minden útvonalán már a sokkal gyorsabb autóbuszok közlekedtek, a lóvasút kiszorult a forgalomból. Evvel a város behozta Temesvárral és Nagyváradal szembeni lemaradását a tömegközlekedés felgyorsulásában. Itt le is zárhatnánk a lóvasút történetét. Csakhogy...

A világháború kitörésekor a hadsereg valamennyi aradi buszt elrekvirálta, azokkal szállították a csapatokat a frontra. Két éven keresztül, szükségből, ismét lóvasúttal oldották meg a város tömegközlekedését, de az erősen akadozott, mert utóbb a használható lovakat is elkobozta a hadsereg. Evvel a város tömegközlekedése ismét lelassult, de a háborús évek miatt még csak gondolni sem lehetett a korszerű villamosok bevezetésére, a felsővezeték és a tartóoszlopok felszerelésére nem akadt befektetendő tőke.

Ezért egy áthidaló megoldást találtak a város vezetői. Mivel a lóvasút pályáját még nem szedték fel, 1916. jan. 19-én első ízben pöfögött végig a főutcán egy kis tömegű gőzmozdony, vontatva a lóvasút megmaradt kocsijait. A gőzmozdony vontatta közjármű 1927-ig volt forgalomban Aradon. De ez egy másik, immár nem lóvontatású történet!

A megyében ló vontatta, kötöttpályás személyszállító járműről csak a lippairól van tudomásunk. A lippafüredi fürdő kiépülésével a működtető társaság egyetlen ló vontatta járművet helyezett forgalomba, amely a vasútállomásról a fürdő központjáig, s onnan vissza szállította a nyaralni vagy magukat kezelteni szándékozó személyeket. A város területén a helyiek is igénybe vehették.

Az egykori lóvasútból egyetlen kocsi sem maradt meg sem Aradon, sem a régió valamelyik városában. Csak néhány fénykép, képeslap emlékeztet még rá.

Irodalom

Alföld, 1869. okt. 26.

Arad. *Monografia oraşului de la începuturi până în 1989* (Arad. A város monográfiája a kezdetektől 1989-ig), Arad, 1999. p. 99–100.

Király András, Lehoczky Attila, Muntean Tibor, Puskel Péter, Ujj János: *Arad halad!*, Arad, 2016.

Niţu, Adrian (coordonator): *Economie şi societate din preistorie până la începuturile regimului comunist* (Gazdaság és társadalom az őskortól a kommunista rendszer kezdetéig) I–II., Cluj-Napoca, 2016.

Puskel Péter: *A lóvasúttól a magántaxi(k)ig*, In: *Arad marad*, Arad, 1997. p. 32–33.

Somogyi Gyula dr.: *Arad szab. kir. város és Arad vármegye községeinek leírása*, Arad, 1913. p. 21.

Weil, Alois: *Történelmi értékpapírok*, 2009.

Koreck Aladár

SOROK EGY ELTŰNT SZOBORRÓL

Néhány hete olvastam egy ritka témával foglalkozó újságcikket Eugen Rogojan nevű szerzőtől a *Jurnalban*. A cikk tárgyilagosan és dokumentálva, de röviden megemlékezett az impériumváltás utáni aradi eltávolított szobrokról. Felsorolja ezeket a szobrokat, ismertette mind az alkotókat, mind a legfontosabb adatokat, meghatározva mind a felállításuk évét, mind a lebontásukét is.

Csiky Gergely és Fábíán György mellszobrai 1934-ben távolították el, majd ezek elkallódtak.

Különlegességként megemlíti a Zala György által fémjelzett Sissi márvány mellszobrot. A tragikus császárné szobrát 1926-ban kiadták egy magyarországi egyesületnek, és ma is megtekinthető Makón a Múzeumkertben.

Zala György remekművét, a 13 vértanú szobrát 1925-ben bontották le, és különböző helyeken tartották, majd a várba került, ahonnan a forradalom után kiszabadult és újra felállították.

A Margó Ede és Pongrácz Szigfrid által alkotott monumentális Kossuth-szobrot ugyancsak 1925-ben bontották le, egy darabig raktárakban

tartották, de egy idő után eltűnt, és azóta is csak mendemonda létezik róla.

Tudomásom szerint ez a cikk volt az első az aradi magyar és román sajtóban a szobrokról. A cikk értékét emeli az öt remekműről készített fotótábló. A jól megírt cikk felidézett bennem egy sok évtizeddel ezelőtti történetet, amely kapcsolatos volt a Kossuth-szoborral.

A 60-as években kezdő mérnökként dolgoztam az aradi betonelemgyárban, amely a Pădurii utcában székelt, a Bodrogi úti öregek otthona és az Eftimie Murgu utca között. Az üzem területének szomszédságában volt egy drótkerítéssel elválasztott jókora üres telek, ahol burjánzott a gaz, és amely néha építőanyag-maradványok illegális lerakataként szolgált.

Történt, hogy a Temesvári Építési Tröszt, ahova mi is tartoztunk, megbízott az üres telek tanulmányozásával egy esetleges új szekció létrehozása érdekében.

Egy őszi esős időszak után a kerítésen keresztül szemügyre vettem a területet, ahol félméteres

gaz és szanaszét heverő betonlapok látványa fogadott. Nézelődés közben megakadt a szemem egy furcsaságon, ami elütött a megszokottól. Rájöttem, hogy egy bronzöntvény hever a kerítéstől nem messze, besüppedve a sárba és félig elfedve a gáztól. Átlendültem a kerítésen, és rövid vizsgálódás után megállapítottam, hogy egy megrongált bronzszobor töredékére bukkantam. Megpróbáltam egy rúddal megtisztítani, ami sikerült is részben, és egy katona alakját lehetett kivenni. Megpróbáltam megmozdítani, de túl nehéz volt.

A katona honvéd egyenruhát viselt, a fején pedig csákó volt, tehát egy honvédot ábrázoló szobortöredék volt, ami egy nagyszabású szoborcsoportból vált el. A Kossuth-szoborról sokat hallottam a családban, főleg édesanyámtól, aki a 20-as években Aradon élt. Ezenkívül volt egy idős rokon, aki jó rajzolóként a kérésemre nagy vonalakban lerajzolta ezt a szobrot. Így tudtam meg, hogy a központi alak Kossuth volt, ugyanakkor két mellékcsoport is létezett: a jobb oldalon aszszonyokkal, a bal oldalon honvédekkel. Azt is hallottam, hogy 1921-ben a hatóságok felbujtására egy banda megrongálta a Kossuth-szobor mellékalkajait. A katonát ábrázoló szoborból hiányzott néhány tartozék, ami megfelelt az 1921-es rombolásnak.

Este felhívtam a bátyámat Temesváron, mivel neki már komoly kapcsolatai voltak, amikor még Aradon tevékenykedett. Másnap átjött, és együtt megszemléljük újra a szobortöredéket, és arra jutottunk, hogy egy hivatalos beadványt írok az aradi milíciának, amiben közölni fogom, hogy találtam egy bronzszobortöredéket a vállalat melletti telken, és jobban megszemlélve arra gondoltam, hogy a bronz- és fém cigány maffia lehet a dologban. Még azt is megírom, hogy miután kiszállnak a rend őrei a helyszínre, a vállalatom vállalja az elszállítást.

Másnap újból elmentem megnézni a töredéket, hogy egy kölcsön kapott fényképezőgéppel készítek néhány felvételt. A helyszínre érve döbbenten észleltem, hogy a szobortöredék eltűnt, és csak nyomokat találtam a sárban. Ugyanott kivehetők voltak egy teherautó és egy rakodógép nyomai. Így hiúsult meg az amúgy is kevés sikert ígérő mentőakció.

Sajnos, máig sem tudjuk, hogy végül mi történt ezzel a monumentális szoborral.

Szabó István

TÁROGATÓ VAGY NAGYBŐGŐ VAGY MICSINÁLJUNK?

Hetven fölötti földijeim közül talán még emlékszik valaki Matúz Mihályra. A nagyvarjasi Nagyutcán üzemeltette kocsmáját és alkalmi mésszárszékét, nem messze a templomtól, mellette pedig a húga, Matúz Panni kis boltja virágzott vagy tengődött, mikor hogy. A kocsmá udvarán állott egy hatalmas, úgymond dohány szárító pajta – mikor nem dohány volt benne, akkor bál. A pajtának volt fent egy „kiugrója”, mondhattam volna erkélyt is. Ezen az alkalmatosságon foglalt helyet, multság esetén, a Matúz zenekar. Az együttes csakis Matúzekből állott. Mihály bácsi tárogatózott, „a hangászkar másik ketteje”, Matúz Illés, a fia dobolt, Matúz Mancsi, a lánya harmonikázott, vagy fordítva. Amúgy Matúz Mihály vak volt, teljesen világtalan, de mindig maga mászott fel az öt-hat méter magasan kialakított kakasülőre. Mihály bácsi, nem fél? – kérdezték néha. Mi a fenétől? – mondta a mester – úgyse látom, mi van alattam. Akár a templomtorony tetején is elmuzsikál gathatnék, nem? Hát... de!

A tárogatóval csábította, bővölte be a népet a bálba. Főleg, mivel a nép tudta, hogy a tárogatót nem nézi jó szemmel, pontosabban nem hallgatja jó szemmel a hatalom. Gyanús magyar hangszer, lázító, lelkesítő, sirató, vérforraló, vigaszt adó, ősi. Micsináljunk? Sok pálinkázást, borozgatást, vacsorázgatást áldozott a kocsmáros-zenész arra, hogy csak még egyszer, utoljára, szólhasson a tárogató. A csendőrök ettek, ittak és csak hümmögtek. Egyszer aztán a Jóska őrmester, aki nem mellékesen „röndös gyerök” volt – igazából valami Iosif, de értett magyarul, és értette a magyarokat is, ezért jóskásította a falu népe –, eredeti javaslattal állt elő: Ide figyeljen, Matúz úr! Vitesse be magát Aradra, a csendőrparancsnokságra, és kérjen egy adeverincát, hogy ez nem tárogató, hanem valami más. Magának is jobb lesz, nekem is. A derék őrmester ráfirkantott valami nevet, címet, szobaszámot egy papírra: Mondja, hogy én küldtem. A többi maga már érti... A többi Matúz már értette. Vitt pár liter eredeti kisüsti meggypálinkát, körtepálinkát, egy hasas demizsonnal a legjobb

borából, továbbá egy tömött libát a nagyságos asszonynak, hátha van olyanja is az illetékesnek. Volt. Mikor domnu Illetékes meglátta a káprázatos falusi kincseket, vigyorogva kacsintott, és azt mondta, ezekért akár nagybőgővé is kinevezi a tárogatót. A vak kérelmező nem volt ilyen nagyralátó: Jó lesz nekem a mélyklánét is.

Nem kellett hirdetni, kidoboltatni, hogy bál lesz. Szombat délután a nagyvarjasi igric felmászott a kakasülőre, és megfújta a tárogatót. Az egész határban jól hallatszott. Állították, hogy csendes időben Kisvarjason, sőt Tornyán is felsejlett a hangszer összetéveszthetetlen, átható zengése. A lányok, legények serényebben dolgoztak, hogy időben megmosakodhassanak, mert „Hallod, Matúzná’ bál lössz. Vasárnap majd pihenünk.”

Rendszerint az *Utcára nyílik a kocsmajátó* volt a „behívó”. Következett a *Nem loptam én életemben / Csak egy csikót Debrecenben* kezdetű beismerő vallomás, s okvetlenül a *Sárvíz-porzik a nagyvarnyasi utca / Mikor végigmegyek rajta* kezdetű környezet-tani tájékoztató. Egy Magyarországra szökött s immár katonáskodó legény levelet írt a zenésznek. Valaki felolvasta neki, s az állt benne, hogy egyszer, csak egyetlen egyszer játssza el elárvult kedvesének azt (a Dankó-nótát), hogy *Írom a levelem Balogh Máriának*. A célszemélyt történetesen szintén Máriának hívták. A lány zokogva rohant haza a bálból, de mindenki azt mondta, nincs ennél szebb nóta, ha tárogatón szól. Ki lehet próbálni... zord idők jártak akkoriban.

Szóval, volt egy kis baj a csendőrökkel. Pontosabban, a csendőröknek volt bajuk a dalokkal. A *Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom* kezdetű, nem éppen impériumbarát mű elkurjantásáért jobbik esetben alapos verés, rosszabb napokon, ráadás gyanánt még akár tekintélyes pénzbüntetés, törvényszéki hercehurca is járhatott a legénynek. (A harmincas évek végén vagyunk, aztán a háborúban.)

De mit tesz a jó marhapörkölt, Matúz módra, kovászos uborkával, hordós káposztával, friss kenyérral és a jó bor, gyoroki módra? Azt teszi,

hogy majdnem mindent lehetett muzsikálni, ha a csendőrök a sárgaföldig leették és leítették magukat. Fokozatosan kialakult egy – műszóval: modus vivendi – hallgatólagos megegyezés. Ennek megvolt a maga rituáléja, „rajzolója”. Például ha a szegény csendőr, csak úgy véletlenül, ennyit mondott: Én nagyon szeretem a marhapaprikást és a féledes gyoroki vörösbort, akkor ez szabad fordításban azt jelentette: Nézze, domnu Matúz, csinálhat bálát, csak azokkal a nótákkal, tudja maga... vigyázzon! Matúz úr vigyázott. Csakis éjfél után és miután alaposan tájékozódott a csendőreinek hogylétéről, fújta el, hogy *mi lesz, ha ki-megy a doberdói harctérre, vagy hogy is volt, mikor ment Galícia felé és még a fák is sírtak.* Vagy azt is, hogy *Ott, ahol zúg az a négy folyó...* Mert a dal nem ismer határokat! A háború közepe táján egyszer

csak elhangzott a Lili Marleen, a *Valahol Oroszországban* és a *Volt egyszer egy hadnagyocska*. A pusztulás, a gyász árnyékában az ember érzelmesebbé válik, és a jó zenész tudja, mivel kell ajnározni, al-tatni vagy erősíteni a lelkeket.

Na, de egyszer minden bálnak vége szokott lenni. Ennek is megvolt a maga hagyományos forgatókönyve. Mikor a *Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok* rakott fészket a pajtában, tudták, hogy közel a vég. De még mindig nem volt vége, ha a tárogatós lassúdad csárdásban játszott. Csak akkor lett vége, mikor arra a még lassúbb, gyönyörű, andalító, ringó, ringató ütemre váltott. Mert akkor a vak muzsikus odavarázsolta a sóvárgó szíveket a csillagok közé, melyeket ő már sosem láthatott.

Kövér Péter

„REPARDON” AVAGY „FULLADJON MEG ADY ENDRE, LEHETŐLEG MÁMA MÉG.”

ISMERETLEN ADALÉK A KÖLTŐ HALÁLÁNAK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁRA

*„Nesztelen, gyilkos paripák
S árnyék-lovagok hátukon,
Bús, néma árnyék-lovagok.
A Hold is fél és elbuvik,
Ha jönnek a fehér uton.” (A halál lovai)*

Ady-évet ünnepelünk. Egy sorsfordulóban gazdag évszázad telt el a halála óta. Utcák, terek, iskolák, díjak viselik a nevét. Omniprezens máig. De mennyire emlékezünk rá, mennyire tiszteljük, mennyit tudunk még róla? Egyáltalán mennyit ér számunkra ebből a távlatból?

Ez személyenként különböző. Az átlagfogyasztó számára, aki mindennap kapcsolatba kerül vele, annak mintegy 1 € 53 centet, a mai árfolyam szerint átszámítva, ötszáz forintot, mert azt díszíti Ady pofalemeze. Sajnos rohamosan devalválódik. Rendezvényssorozattal tiszteljük meg emlékét az érmelléki titánnak, akivel életében oly kevesen jöttek ki, akit életében folyton támadtak, és akit folytonos halálfélelem gyötört, ami csak növelte életvágyát. Magát „a Halál rokonának” érezte, amikor belépett a „Csontvázak katedrálisába”. Született Érmindszenten, meghalt spanyolnát-

hában. Kortárs tanú már nem létezhet, de én ismertem olyan személyeket, akik találkoztak vele. Mint például Franyó Zoltán, a három nyelven verselő költő és... a nagymamám, akit mi a családban csak mint „Drága Rotyogó” emlegetünk. Tőle – mint szemtanútól – származik ez a hiteles történet, sőt egy eredeti Ady-mondás, amely – tudtommal – az Ady-kutatók számára még ismeretlen. Az ő figyelmükbe ajánlom ezt a hiánypótló adalékot most, és ha Te is úgy gondolsz, Nyálas Olvasó, a tiédbe is!

Hazafi, forradalmár, példamutató magyar, ugyanakkor européer! A politikai újságírás vezéralakja. A műveltségről, társadalomról írt szabadelvű cikkeiben a haladást sürgette. A szerelemről, a mulandóságról, a szerelem mulandóságáról írt versei oly lényegesek, mint a szülőföldről, a szabadságról, a szülőföld szabadságáról írottak.

Nyelvész öccse, Lajos, a család nevét Ond Vezér nevéből eredezteti. Születésétől fogva misztikum lengte körül. Endre táltosjellel született. Mindkét kezén hat ujjal (polidactilia, dodecadactilia, nem kellett operálni). A bába madzaggal elkötötte, el-sorvasztotta, míg leszáradt. Tudjuk, hogy nem használt írógépet az íráshoz, pedig tizenkét ujjal... Fülei mindkét oldalon lenőttek, ezzel szemben a nyelve felvágva, rövidlátása pedig nem politikai volt. Amikor felolvasott, az orrával lapozott (Karinthy Frigyes). Lábai véznák, járása bizonytalan volt. Ezért, hiúságból, konflissal járt udvarolni (tudja az aradi Réz Pál), mert úgy jobban nézett ki. Lábai bütykére kénytelen volt ortopéd cipőt csináltatni. Tornából fel volt mentve.

Elmondható hát, hogy költészetünk óriása elég selejtesre sikerült, de ez nem hatott ki a virilitására, mert az túltengett benne, szinte már akadályozta a járásban... és a józan gondolkodásban. Ezt úgy kerülte ki, hogy ritkán volt józan, mikor járt.

Református, majd katolikus, majd újra református iskolába járt. Első költeményeit a nagykarolyi irgalmasoknál írta, de ezek inkább versebe szedett irgalmatlan csúfolódások voltak. Itt együtt járt hittanra Jászi Oszkárral. Magántanítóját Kún Bélának hívták. Nem csoda, hogy görögből és matekból jelesre vizsgázott. Alig várta, hogy ősi iskolájából kikerüljön, és lehessen nyilvánosan dohányozni. Eldöntötte, hogy „Debrecenbe kéne menni” jogot hallgatni a jogi akadémiára, majd Pestre, majd Temesvárra. Dús hajából nem sok szál hullott ki a tudományokért, korhely diák volt. Visszatért Debrecenbe, ahol újságírássra adta nagy Ady Endré-s fejét. Első verseskötetének meglepő címet választott: Versek! Itt érintette meg a társadalmi igazságtalanság szele... és a szifilisz. (Lásd: *Mihály Rozália csókja* című novelláját.)

Meglátogatta a siker, és még előtte a férjezett múzsa Párizsból, Diósy Ödönné Brüll Adél (amikor „brüll” németül üvöltőt, ordítót jelent). Ő hátulról nézve lett „Léda”, irodalmunk ikonikus múzsája. Szerelmi csatáikat az avaron vívták, amiből nemzeti ügy lett. Kilenc év acsarkodás után a *Nyugatban* búcsúztatja egy *Elbocsátó szép üzenetben*, mely azóta is minta a stílusos szakításhoz. Az eseten Döndi, azaz Diósy Ödön, a biszexuális férj volt leginkább felháborodva, és „hűtlen kigyó” felirattal küldte vissza Ady szerelmes verseit. A magyar irodalom talán legszebb szerelmes verseit. Ujabb verseinek megint meglepő címet választott: *Új versek!*

Hétszer járt Párizsban, mert „hét szilvafás kisenemes” volt. Anyja neve: Gógné Magóg volt.

„Góg és Magóg fia vagyok én.” Verseiből áradt a harcra készség, a nekifeszülés és a megfeszítés. Messiás sors a költőé, vallotta. Stílusjegyei a váratlan, maga szerkesztett jelzők gazdagsága, szimbolista jegyekkel, melyek Párizsban ragadtak rá Verlaine, Baudelaire és Léda-asszony hatására. Ismétlések, halmozások egyéni alkalmazása. „Kend talán megbolondult, kend talán megbolondult, hogy mindent kétszer mond, kétszer mond!” (Karinthy Frigyes: *Így írtok ti!*)

Vörösbort ivott nyaklóra, mert jót tett az ihletének. Kedvenc étele a lencsefőzelék pörkölt lével, mert jót tett a... szóval ez is jót tett. Önpusztításának negyvenkét év után lett vége, de ez idő alatt többet élt bárkinél. Ha igaz, napi száznegyven cigarettáig jutott, alkoholfüggő volt (pia-rista!). Orvosai azon vitakoztak, hogy delíriumai alkoholosak-e vagy szifilitikusak-e. Összegezve elmondható, hogy egy kibírhatatlan ideg volt. Ezzel szemben Léda egy hisztis szekatúra. Temetésén Adyné, Csinszka lerugdalta Léda koszorúját a sírról a százezres gyászoló Ady-hívek szeme láttára.

„Mozgósító jelenség volt. Jelentősége messze túlhaladta az irodalom határait. A pro- vagy kontra Ady-állásfoglalás világnézeti felfogások elkecsesedett szembenállását váltotta ki. Körülötte tudatosodott a század új tartalma. Nemzedéke többi íróját is Ady magyarázza meg. Nem lettek volna azok, akik, az ő aurája nélkül.” – írja Szerb Antal. Megosztó alkat. Vagy imádták, vagy gyűlölték. Volt, aki az új dalaival új időköt hozó váteszt, volt, aki az erkölcsromboló nemzetárulót látta benne, mert inkább lelkesedett a francia demokráciáért, mint a klérusért a kanonok soron.

A vidék-város ellentétet szimbolizálta a millenniumi korban egy „komp országban”. Schöpflin Aladár szerint néha démoni gonoszság szállta meg, szabadjára engedve rossz ösztöneit. Sértődős és sértő egoista volt. Volt, ahol a nevét sem szabadott kiejteni. („Fulladjon meg Ady Endre / lehetőleg máma még!” Szabolcska (költőcske) Mihály paródiája. – Karinthy Frigyes: *Így írtok ti!*)

Mások meg rajongtak érte. Ezekhez tartozott későbbi felesége, Boncza Berta (akit ő Csinszának keresztelt el a Csacsinszka-ból), a művelt csucsai birtokoslány, a svájci nevelőintézetekből.

És... a „Drága Rotyogó” is. Apai ági „Rotyogó” volt.

Amikor gyerek voltam, ő pedig már benne volt a korban, egy szobában laktam vele télen, hogy ne kelljen minden szobát fűteni. Elalvás előtt me-

séltettem a régi történeteit. Néha elkeverte őket, ilyenkor kijavítottam. Vagy nem. A szilágysági Tasnádon nőtt fel egy elmagyarosodott sváb szőlősgazda családban. Két szőlőjük is volt: a „Disznó-hegy”, mert a domborulata egy disznó hátára emlékeztetett, valamint a „Tündér-hegy”, mert az meg egy tündér hátára. Polgári nevelést kaptak nővérével, hogy jól mehessenek férjhez. Tanultak németül és cimbalmozni. Egy emlékkönyvbe összeírták bölcs emberek bölcs mondásait, hogy társalkodás közben idézhessék, és így művelt benyomást keltsenek. Cseles! Ha jött a címszó, rögtön hozzátette a szólást.

Érthető, hogy ezek után nem volt nagyobb társadalmi esemény a környéken, mint a zilahi szüreti bál. Különösen az elsőbálozó leányzóknak, akik a környéken leányzóttak. Fodros gallérú, zsabós, fehér báli ruha, direkt erre az alkalomra. Feltűzött hajköltemény és pántos cipő. Az egész alakos öltözködőtükör előtt felpróbálva. Komoly beszédtema volt a jobb tasnádi körökben. Az izgalom a tetőponthoz közeledett, amikor berobbant a bomba hír: Ady Endre, a költőfejedelem, a Szilágyság lueszes szülötte és egykori zilahi diák, Párizsból éppen hazaérve, elfogadta a meghívást, és megtisztelti jelenlétével a bált. Bemutatja a legújabb párizsi divatot és magát Léda asszonyt, ezt az igazi párizsi dívát is. Hát ettől most már tényleg be kellett pisilni! „Most gyertek szabad mellű örömeik!”

A nagy nap előtt már aludni sem tudtak az izgalomtól. A leányok derekán kis notesz, úgynevezett báli könyvecske függött, ahova a kicsipett, piperkőc legények bejegyezheték az igényüket a következő táncra. Polka, slowfox, bécsi keringő, padödő! Haladóknak pádökáter! A legénytollas táncosok könyvelését, a sorszámok konfliktusmentes beosztását a gardedám tantok rendezték le, akik a második sorban levő hokedlikén gobleneztek. Az első sort értelemszerűen a leányok foglalták el. Sorban mutatták be, mit is tanultak a jobb családoknál megrendezett tánc- és illemórakon. A hangulat már tetőzött, mikor bejelentették a negyedik valcert, mert az íratlan törvény szerint, akinek azt szánták, az már jelentett „valamit”, de azt nagyon! Csillagóra fényezett cipővel verte össze a bokáját a legény.

„Bocsánat, kisasszony! Előjegyezne a következő valcerra? Kérném szépen!”

„Nem is tudom. Megyek, megkérdezem a mamát!”

„Oh! Köszönöm! De bocsánat. Ha már megy, tessék mindjárt megkérdezni, hogy kefélni is tesszik-e, hogy már ne tessék kétszer fáradni!”

Az izgalomtól kipirult arcok töltötték meg a termet, és a sarokban megszólalt „az a fekete zongora”. A bálterem ajtaja kinyílt, és megjelent maga Ady Endre, egy ornitológiai bevonulásban. Jobbján pompázatos fehér hattyú, Léda libegett. Bandi kacszott csámpásan, és mindenki a „héja-nászra” gondolt. A terem elcsendesedett, itt-ott elfojtott sikongások hallatszottak. A keringő leállt, a báli közönség szétnyílt előttük, mint Mózes előtt a tenger, úgy tapsolták meg őket. Szóval méltó jelenet volt. A díszvendégek, begyűjtve a minden felől áramló elismerést, jobbra-balra biccentettek, amikor egy felajzott leányzó, nem bírván úrrá lenni izgalmán, gyorsan átszaladt Ady Bandi előtt a másik oldalra, hogy így magára vonja a figyelmet. Közben kicsit összeakadt a lábuk.

„Pardon!” – jött Adytól. Így, franciául. Mindenki értette, végül is most jött Párizsból. A leányka teljesen megilletődött, hogy a nagy Ady Endre franciául kért tőle bocsánatot, és meg akarta mutatni, hogy itt, a vidéki Szilágyságban is tudják, mi a világvárosi illem. Kicsit kivárt, majd eszébe jutott a megfelelő válasz. Van itt műveltség.

„Repardon!” – volt a parádruposzt.

„Repardon?” – csodálkozott el Ady.

„Repardon! Hogy b@sszon meg idesapád!” Köztudott, hogy Érmindszenten „ideseztek”. Szülőfaluja ma a költő nevét viseli, a mai Romániában.

Száz év után előkerült egy ismeretlen mozgóképfilm Ady temetéséről, tömeg kísért ki a Kerepesi temetőbe, ahol a nemzet nagyjai nyugszanak. Álmát a személyes ismerős, Csorba Géza szocreál szobra őrzi. Száz év után, személyes ismerősöm, Dr. Csillag István professzor, az egykori zilahi diák, saját pénzén restauráltatta. Köszönet érte!

Hasonló értelemben teszem hozzáférhetővé az Ady-kutatók számára ezt az információt, mely jól jellemezi a bujakóros zsenit, két kedvenc városa, Zilah és Párizs oly ellentmondó erőterében.

Brittich Erzsébet**IHLET**

Vízszintes: 1. Az 1899-ben megjelent regény címe, a regényből 1968-ban készült az azonos című film 14. Fél garázs! 15. Lekvár 16. Régész öröme 17. A mellékelt reprodukción látható, 1867-ben készült festmény címe 20. Pára! 21. Állóvíz 23. Thor Heyerdahl papiruszhajója 24. Deutérium vj. 25. Német névelő 27. Szolmizációs hang 29. Vanádium vj. 30. Kérdőszó 31. Tengerészek itala 33. Idegen férfinév (ék. f.) 36. A kép festője (1835–1910) 39. Zorro jele 40. Női énekhang 41. Ő, németül 43. Félig alakít! 44. Volt 45. Félig ez! 46. Litter 47. Ógörög tér 49. Nitrogén vj. 50. Vízsz. 60. ennél a napilapnál dolgozott az 1880-as években 55. Tévelygő béka! 56. A Jupiter egyik holdja 57. Kétjegyű mássalhangzó 58. Rangjelzés 60. A regényíró neve (1863–1922)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14				15			16					
17			18			19		20			21	22
23			24		25		26		27	28		29
30		31		32		33		34			35	
36	37				38							↓
	39		40				41	42		43		
44		45		46		47			48			49
50	51		52		53						54	
55					56			57			58	59
	60			61			62			63		

Függőleges: 1. Kalotaszegi település 2. Lady ..., énekesnő 3. Azonos mássalhangzók 4. Jód vj. 5. Ön 6. Duna menti település Magyarországon 7. Római egyes 8. Lila egynemű betűi 9. Rákhel nővére 10. Ritka férfinév 11. Középen éget! 12. Helyhatározószó 13. Kelvin 18. Becézett Ida 19. Nagylelkű pártfogás 22. Véd 26. Halkan, meghatódva mondja 28. Összevissza folydogáló Kalota! 31. Répa darab! Az oldalához 34. Szolmizációs hang 35. Ének 37. Csendben zúz! 38. Páratlanul lett! 42. Kis számkó (ék. h.) 44. Nem lát 45. Végtelenül, illetlenül eszik 47. Piperecikk márka 48. Vissza: ritka 51. Szóvégi toldalék 52. Hóharmat 53. Páratlan szigor! 54. Páros terasz! 59. Szolmizációs hang 61. Dél 62. Ittrium vj. 63. Népies kérdőszó.

Augusztusi keresztrejtvényünk megfejtései:

Vízszintes: 1. Kosztka Tivadar 16. Taormina 24. Magányos cédrus 39. Arad 40. Csontváry 49. Gyógyszerész

Bodó Barna

TE MIT VÁLASZTANÁL?

Nemzeti identitás konferencia a leghűségesebb városban, Sopronban. Ellátogatunk a legnagyobb magyar, Széchenyi István falujába, Nagycenkre, amely a leghűségesebb falu, hiszen az 1921-es hovatartozási szavazáson a helyiek 99 százalékban szavaztak a magyar honhoz tartozásra. Nem egy köztudott tény, de a soproni szavazással egyszerre még vagy kilenc környéki falu hovatartozásáról is helyi referendummal döntöttek.

Nézem a Széchenyi állította templomban a világháború során elesettek neveit. Két tábla telt meg neveikkel. Ha a nevek írásmódja és hangzása alapján vizsgálom, bizony van itt szláv és német név, talán van annyi, mint magyar. Vagyis Magyarországot nem csak magyarok választották.

Ez így szép, ez így elgondolkodtató...

Szép, hogy valakik nem őseik nyelve, hanem a helyi világ folytonossága alapján döntöttek. Ismerték, évszázadokon át élték a helyi kis magyar világot – nem kívántak váltani. Szép, hogy megadtott nekik a választás lehetősége. Tájainkon a történelem által mozgatott határok soha nem tudták hajszálpontosan követni a nem teljesen világosan, vonalszerűen kirajzolódó etnikai határokat. Hatalmi érdekek felülírták az etnikai igazságot. Tudjuk, hogy van, ahol települést vágtak ketté, tőszomszédok kerültek két különböző ország fennhatósága alá. Szelmenc lakói 1920 és 1990 között úgy tartoztak a Szovjetunióhoz, ill. Csehszlovákiához, hogy a valamikori szomszédok között semmilyen közleke-

dési, átjárási lehetőség nem létezett. Az emberi minimumot jelentő határátkelőt 2005-ben nyitották meg az utódállamok, Ukrajna és Szlovákia között.

Elgondolkodom azon, hogy ha itt helyi szavazást tartanak, mi lehetett volna az eredmény. A helyi magyarok a két, nekik etnikailag jót nem ígérő helyzet közül melyiket választják? Ugye, ilyen helyzetben akár azt is mondhatták volna a „nagyok”, hogy minek megszavaztatni a magyarokat. Nem tudom, a korabeli diskurzusban ilyen érv megjelent-e.

Elgondolkodtató, hogy a történelem milyen kevésszer teszi lehetővé az egyén számára, hogy maga döntsön hovatartozásáról. Szinte alig ismerünk erre példát. Olykor még a családok szintjén sincs erre igazi lehetőség. Tájainkon gyakori a vegyes házasság, nem csoda, hiszen, mint mondják, a szerelem vak. Etnikai értelemben, persze. De mi lesz a gyerekekkel? Az ő etnikai hovatartozását mennyire tekintik fontosnak a szülők? Abban az értelemben, hogy biztosítják-e számára a kultúrák és nyelvek közötti választás lehetőségét. Miként a nagycenki példa mutatja. Ha a szülők kijelölik egyik vagy másik lehetőséget, akkor egyfajta dominanciát érvényesítenek: valamilyen közösségi, környezeti hatást engednek érvényesülni. Pedig igazán emberi egyetlen megoldás lehet: amikor a gyermek egyformán hozzáfér apja és anyja nyelvéhez és kultúrájához, s amikor eljön az ideje, maga döntheti el, hogy hova tartozik.

Te mit választanál?

Matekovits Mihály

JELENTÉS

2019. augusztus 29-én dr. Albert Ferenc temesvári nyugalmazott egyetemi tanár betöltötte 90. életévét. Az aradi Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjének egykori tanítványa tiszteletére a Szórvány Alapítvány, Bodó Barna szerkesztésében egyetlen példányban adott ki

egy ajándékkönyvet **Tanár Úr! Itt a helyed!** címmel. Ebben – szimbolikusan – 90 barátja, munkatársa köszönti az idős, de szellemileg ma is friss professzort. Az alábbi, ebben a kötetben megjelent írás iskolánk volt tanulóját köszönti.

Prof. dr. Albert Ferenc számára

Jelentés

TANÁR ÚR jelentem, itt ülök az aradi **Csiky Gergely Főgimnázium** (igen, most így hívják!) irattárában, és kutakodom. Rend van, ezért hamar megtalálom az 1948–1949-es tanév XI. A osztályának katalógusát és a megfelelő anyakönyvet is. Az első érettségiző két osztály A és B jelzéssel, akik az **Aradi Magyar Vegyes Líceumban** érettségiztek, bár a **Katolikus Gimnáziumban** kezdték. Jómagam is elcsodálkozom, hogy osztályotokból az egykori tanulóknak legalább a felét ismerem (ismertem), kezdő tanár koromban néhányval még pályatárs is voltam.

Aztán lett iskoládból 3-as Számú Középiskola, majd egy rövid időre Ocskó Teréz nevét kellett felvennie, ezután kőolajipari, illetve autómechanikai szakközépiskola lett. „Szerencse”, hogy jött 1989 decembere, és a hatfelé oszlott, sorvadó magyar osztályokat sikerült egy (régi) akolba terelni, majd 2001-ben önállósodni, mint az egyetlen Arad megyei Magyar Tannyelvű Líceum.

Nektek sem volt akkoriban könnyű, nekünk sem volt a hatvanas években könnyű, a mostaniaknak sem az.

TI az egyházi-világi váltás idejében kellett, hogy helyt álljatok, MI a két tanítási nyelvű intézményben voltunk az „együtt élő nemzetiség”, ŐK, a maiak, gyermeklétszámmal küzdenek, bár az iskola óvodától érettségiig viheti a tanulókat, és szakosztályai is vannak.

Mi ketten mindig szerettünk beszélgetni. Én iszom szavaidat a régi Alma Materünkről, te figyelmesen hallgatsz a mai történeésekről, eseményekről. Te mesélsz a múltból, én jelentést teszek a jelenről. Vannak testvériskoláink az Anyaországban, meghívják diákjaink kisebb-nagyobb csoportját hosszabb-rövidebb időre saját iskoláikba, tapasztalatszerzésre. A júniusi kétórás néptáncgálán az aradi Ioan Slavici Klasszikus Színház színpadán közel 200 fellépő volt.

Az anyakönyvben a nevedet és jegyeidet tartalmazó oldalon dr. Berthe Nándor igazgató aláírása van. Emlékét márványtábla őrzi az első emeleti folyosón.

Rád még most, 90 éves korodban is büszkék vagyunk, s néha szóba kerül neved a diákokkal: egyike vagy iskolánk egykori neves tanítványainak.

Isten éltesse!

Útinapló

Fitori Julianna

AZ APÁTSÁG TITKAI

A melki apátság fogalom Európában. Ausztria szívében (Béctől nyugatra) büszkén néz le egy 60 m magas szikláról, balra Melk városára, jobbra a Dunára. 1089-ben alapították, amikor II. Leopold Babenberg fejedelem a bencés szerzeteseknek adományozott egy kastélyt. Így 900 éve dolgoznak és tanítanak ezen a helyen. Iskolájuk, a Stiftgymnasium ma is működik 900 diákkal. A 12. századtól híres a könyvtáruk; a kéziratok gyűjteménye nagyrészt ott készült a szkriptóriumban. Sajnos, többször is tűz pusztított, de még a törökök is elérték idáig, hogy rombolhassanak.

*

A 18. század az újjászületés kora. Ekkor épül Európa legszebb és legnagyobb barokk épületegyüttese. 100 ezer könyvük van, amiből 16 ezret láthat a turista. Ma az UNESCO világörökség része.

A melki apátság a Duna-partról nézve

1089 óta folyamatosan élnek és dolgoznak itt a szerzetesek Szt. Benedek törvényei szerint. Mottójuk: ORA+LABORA+LEGE (imádkozz, dolgozz és tanulj). Tanítanak, a környező 30 parókián el- látják a papi teendőket, kulturális eseményeket szerveznek, ugyan- akkor szőlészet és bortermelés, valamint egyéb mezőgazdasági te- vékenységek töltik ki az idejüket.

*

Mit mutatnak meg a turistáknak? A császári lépcsőházat és folyo- sót, a falon Mária Terézia és férje ember nagyságú portréja fogad, az 500 helyiségből láthatjuk a múzeumot, a márványtermet, a könyvtá- rat és a templomot. A kolostor mellett van egy nagy park egy 18. szá- zadi pavilonnal, ahol egy zongorista lány barokk muzsikával fogad.

*

Érdekesség, amit a turista nem láthat: Szent Kálmán sírja. 1012-ben elfogtak egy zarándo- kot, kémnek gondolták és fela- kasztották. Két évig fújta a szél, de a test ép maradt, sőt vérzett, ha hozzányúltak. A fejedelem elvitette a kastélyába, tisztessé- ges temetést rendezett neki, és elküldte a kolostorba. Ez a védő- szent egy skót herceg volt, amint kiderült. A mi Szent István kirá- lyunk húgának unokája. Az ő nevét viselte Könyves Kálmán királyunk.

*

Ezt a látogatást azoknak aján- lom, akik elismerik a katolikus egyház történelmi szerepét az eu- rópai kultúra és civilizáció kialakításában. Nem hiába kapta meg 2008-ban „The Best Historic Destination in The World” címet 280 újságírótól. Ezt valahogy így értem: a világ legjobban elhivatott in- tézménye a jó cél érdekében.

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövetség nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honorárium- ban nem részesülnek, a jövőre vo- natkozóan sem ígérhetünk, közö- neten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, decemberi számunk lapzártája november 25.; a megjele- nést december 20-ra tervezzük.

Köszönjük

Budai Tibor,
Fogarasi István
(Royal Standards Corp. Kft.),
Koreck Aladár,
Mészáros Dávid,
Pozsár Ibolya,
Sándor Tivadar,
Dr. Tusz Ferenc

nagylelkű támogatását.

Szövetség

Aradi Kulturális Szemle
XXIII. évfolyam, 5. (132.) szám

Kiadja:

Alma Mater Alapítvány, Arad

Web: www.almamaterarad.ro

Bankszámlaszámok:

RON: RO26 BRDE 020S V018 6677 0200
EUR: RO96 BRDE 020S V019 7886 0200
USD: RO20 BRDE 020S V020 2403 0200
HUF: RO71 BRDE 020S V032 8983 0200

Postacím:

310085 Arad

Str. Vârful cu dor nr. 22

Tel: +40/740-955132

+40/257-281140

E-mail: juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő:

Juhász Béla

Szerkesztőbizottság:

Fekete Réka, Kocsik Krisztina, Matekovits
Mihály, Pataky Lehel Zolt, Puskel Péter,
Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka,
Kurunczi Ferenc, Szilvágyi Zolt,
Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Kettő Groza János,
Móré-Sághi Annamária

Címlapon: Őszi fény (Horga Annamária
felvétele)

A hátsó borítón: Napsugár csapda
(Bodó Judit felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Almási Vince, Bartók Mária, Britrich
Erzsébet, Czeglédi Judit, Erdélyi Ildikó,
Gnandt János, Jerger Orsolya, Koreck
Aladár, Kori Edina, Molnár Andrea, Piros-
ka István, Szilvágyi Sándor, Tóth Hajnalka,
Tóthpál Renáta, Zilahy András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Jelen
könyvesboltban, az egykori Tulipán melletti
Souvenir Arad ajándékboltban, valamint
egyházainknál és terjesztőinknél.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

SZEPTEMBERI MOZAIK

*Tanévnyitó a Csiky Gergely Főgimnáziumban
(Ilona János felvétele)*

*Virágcsokor a tanító néninek
(Horváth Gábor felvétele)*

*Nemzedékek találkozója
(Kori Edina felvétele)*

*Kötet Ficzay Dénes munkáiból
(Berki Flaviusz felvétele)*

*Török Zsolt-emléktábla a Fogarasi-
hávasokban (Forrás- INTERNET)*

*Wolf Károly kiállítása
(Kurunczi Ferenc felvétele)*

Összegyűltünk a téren

*Aradon koncertezett a legendás Omega
együttes (Kurunczi Ferenc felvétele)*

Radnóti Miklós
SZERELMES VERS

*Ott fenn a habos, fodor égen a lomha nap áll még,
majd hűvösen int s tovaúszik.
És itt a szemedben a gyöngyszini, gyöngé verőfény
permetegén ragyog által a kék.
Sárgán fut az ösvény,
vastag avar fedéi rég!*

*Mert itt van az ősz. A diót leverik s a szobákban
már csöppen a csönd a falakról,
engedd fel a válladon álmodozó kicsi gerlét,
hull a levél, közelít a fagy és
eldől a merev rét,
hallod a halk zuhanást.*

*Ó évszakok Őre, te drága, szelíd, de szeretlek!
s nem szeretek már soha mást.*